

MUSIK-
HÖGSKOLAN
I MALMÖ

EXAMENSARBETE 15hp

Vårtermin 2021

Ämneslärarutbildningen i musik

Hanna Sundén

Demokrati – spelar roll?

*En studie om demokratiskt värdegrundsarbete inom
musikundervisning*

Handledare: Eva Sæther

Sammanfattning

Titel: Demokrati – spelar roll? – en studie om demokratiskt värdegrundsarbete inom musikundervisning

Författare: Hanna Sundén

Syftet med denna studie är att undersöka hur musklärare arbetar kring demokratisk värdegrund, hur musklärare uppfattar värdegrundsarbete och vilka möjligheter som ges till lärare och elever att utveckla förståelsen av vad demokratisk värdegrund är eller kan vara. Studiens data genererades genom en enkätstudie och en intervjustudie. Enkäten riktades mot elever och musklärare från årskurs 7 till årskurs 3 på gymnasiet. De semistrukturerade intervjuerna genomfördes med fyra av lärarna som besvarat enkäten, två lärare från respektive lärargrupp. Enkätens resultat visar på att samsynen kring värdegrundsarbetet mellan elever och lärare är större på gymnasiet än på högstadiet. Enkätens resultat visar att skolan och musikundervisningen generellt jobbar med demokratiskt värdegrundsarbete på ett metaperspektiv där eleverna på högstadiet inte är lika inkluderade i helhetsbilden som gymnasieeleverna och lärarna. Intervjustudiens resultat visar på att samsynen mellan lärarna är stor. Arbetssätt och möjlighet till att jobba demokratiskt och med värdegrundsarbete varierar baserat på gruppstorlek, lärartäthet och tillgång till ett metaperspektiv.

Nyckelord: demokrati, demokratisk värdegrund, inkludering, musikundervisning, samsyn

Abstract

Title: Democracy – does it matter? A study on democratic values in music education

Author: Hanna Sundén

This study aims to explore how music teachers in Sweden work with democratic values. The data for this study was generated through a survey and four interviews. The survey was targeted at students and music teachers from high school, grades 7-9, to upper secondary school. The semi-structured interviews were conducted with four of the teachers who answered the questionnaire, two teachers from each teacher group. The results of the survey show that the consensus between students and teachers were greater in upper secondary school than in high school. The results of the survey show that the schools and the music teachers generally work with the democratic values from a meta-perspective where the students in high school are not as included in the big picture as the teachers and the upper secondary students. Methods and opportunities to work democratically and with value-based work varies based on group size, “teacher density” and access to a meta-perspective.

Keywords: democracy, democratic values, inclusion, music education, consensus

Förord

Ett innerligt varmt tack till alla ni som tog av er dyrbara tid och deltog i denna studie. Tack till er musiklärare och elever från årskurs 7–9 till gymnasiet som besvarade enkäten och till er fyra suveräna informanter som hjälpte till att fylla i, lägga till och utmana mig med de spännande samtalen vi hade ihop. Ett sista tack ska även gå till min eminenta handledare Eva Sæther. Tack för all tid som du lagt ner på att ge noggrann, specifik och tydlig feedback! ”Våga vara lite kaxig!” – kommer att vara mitt slagord en bra tid framöver.

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
2. Syfte och frågeställning	4
3. Tidigare forskning	5
3.1 Skolans och lärarens uppdrag	5
3.2 Friktioner och samsyn	6
3.2.1. Lärarnas och skolans perspektiv	6
3.2.2. Elevernas perspektiv	7
3.3 Möjliggörande faktorer	8
3.3.1. Gruppstorlek och lärartäthet	8
3.3.2. Musikämnet som ett demokratiskt ämne	9
3.4. Sammanfattning	10
4. Vetenskapsteori	11
4.1 Socialkonstruktivism	11
4.2 Kritisk teori	11
4.3 Sammanfattning	12
5. Metodologiska överväganden och metod	13
5.1 Metodologiska överväganden	13
5.2 Enkät	13
5.3 Kvalitativ intervju	14
5.4 Val av metod	15
5.4.1 Urval och genomförande av enkätstudien	15
5.4.2 Urval och genomförande av intervjustudien	16
5.5 Analys	17
5.6 Resultatens kvalitet - en fråga om giltighet och trovärdighet	17
5.7 Etiska frågor	18
6. Resultat	19
6.1 Samsyn kring demokratiska värderingar och demokrati	19
6.1.1 Att fånga in värderingar	19

6.1.2 Skolan som demokratisk plats.....	22
6.1.3 Inkluderande och demokratisk musikundervisning	25
6.1.4 Musikämnets innehåll	27
6.2 Skolans och lärarens arbetssätt.....	28
6.2.1 Möjligheter att arbeta med demokratiskt värdegrundsarbete	28
6.2.2 Demokratisk värdegrund och inkludering i undervisningen.....	29
6.3 Möjliggörande faktorer	31
7. Resultatdiskussion och slutsatser	34
7.1 Skolans uppdrag och lärarens roll.....	34
7.2 Samsyn mellan kollegor och elever.....	35
7.3 Möjliggörande faktorer	37
7.4. Slutsats och framtidstankar	38
8. Vidare forskning.....	40
8.1. Ämneslärarproblematik.....	40
Referenslista	41
Bilaga 1.....	44
Bilaga 2.....	4
Bilaga 3.....	6
Intervjumall/frågor	6

1. Inledning

Mina fötter är tunga och jag känner den lilla vibrationen under huden när jag börjar prata. Jag talar medvetet långsamt för att jag vet hur snabbt jag pratar som engagerad. Inne i mig byts bilderna ut som i en diabildspresentation. Historien börjar i Afrika, den reser över havet, den är blodig, orättvis och nästan så mörk att hoppet lämnar klassrummet. Jag tittar ut över ansiktena, en del är helt inne i historien och andra har definitivt satt igång en självförsvarsmekanism. Jag sätter mig vid pianot och låter fingrarna spela över tangenterna. Orden drar sig ut ur min mun och hela rummet blir stilla. *“I’ve been walking with my face turned to the sun. Weight on my shoulders, bullet in my gun...”* Stand up av Cynthia Erivo ur filmen Harriet (Howard, A, G & Lemmons, K. 2019) fyller rummet. I en timme föreläser jag om Black lives matter, medborgarrättsrörelsen och Gospel-historia.

Året är 2020 och vi är mitt i en pandemi. Det sker en rad av event som får hela världen att fästa blicken mot en av världens självutnämnt största demokratier, USA. Människor marscherar och demonstrerar längs gatorna iförda masker och ropar “I can’t breathe”. En president uppmanar sina efterföljare att storma landets centrum för demokrati. USA är ett demokratiskt land men det är få av de händelser som hänt under detta år som skriker demokrati.

På mina praktikplatser har jag upplevt elever och lärare som pratar om människor som kommer från andra länder, kulturer och religioner på ett sätt som får mig att rysa. Jag har betraktat när lärare och elever handfallet tagit sig an ord inom demokratisk värdegrund och nästan känt mig uppgiven. Demokratisk värdegrund är lika relevant att diskutera, agera efter och förstå idag som förr. Dessutom har vi som lärare en skyldighet att göra så, enligt Skollagen (SFS 2010:800) och Skolverket (2010a, 2011):

§4...Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de **grundläggande demokratiska värderingar** som det svenska samhället vilar på. (Skollag 2010:800, min markering)

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de **grundläggande demokratiska värderingar** som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja

aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. (Skolverket, 2010a, min markering)

Skolan ska förmedla sådana mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensramen i samhället och som utgår från **grundläggande demokratiska värderingar** och de mänskliga rättigheterna som alla omfattas av. (Skolverket, 2011a, min markering)

Min avsikt med denna studie är att tända igång glöden i mig själv och förhoppningsvis dig som läser. En glöd till att börja prata, ifrågasätta och sätta igång arbetet om demokratisk värdegrund på din egen arbetsplats, i ditt klassrum eller på din utbildning.

I nästa kapitel kommer studiens syfte och frågeställningar att presenteras. Därefter tidigare forskning inom områdena skolans och lärarens uppdrag, samsyn i skolan och till sist möjliggörande faktorer. Efter det presenteras aktuella forskningsmetoder följt av studiens resultat. Sedan diskuteras resultatet och eventuella slutsatser utifrån frågeställningarna. Avslutningsvis följer framtidstankar och vidare forskning.

2. Syfte och frågeställning

Studiens syfte är att undersöka hur uppfattningen kring demokratisk värdegrund ser ut hos lärare och elever från högstadiet till gymnasiet. Genom att ta reda på hur de aktivt arbetar med demokratisk värdegrund i musikundervisningen, avser studien att undersöka vilka möjligheter som ges för elever och lärare att förstå vad demokratisk värdegrund är och kan vara i skolan.

- Hur arbetar lärare inom musikundervisningen med demokratisk värdegrund?
- Hur ser lärare respektive elever på demokratiskt värdegrundsarbete?
- Vilka möjligheter ges elever och lärare att arbeta med demokratiskt värdegrundsarbete?

3. Tidigare forskning

I detta kapitel beskrivs kunskapsläget kring hur skolan arbetar med och kring demokrati och demokratisk värdegrund. Tidigare forskning lyfter fram två av de olika uppdrag som skolan har; värdegrundsuppdraget och demokratiuppdraget. Dessa två uppdrag behandlas i den följande texten, liksom aspekter på eventuell samsyn ur lärarnas, skolans och elevernas perspektiv. Slutligen behandlas möjliggörande faktorer för en demokratisk musikundervisning.

3.1 Skolans och lärarens uppdrag

Skolans värdegrund - och demokratiuppdrag är baserade på de mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar som Sveriges samhälle vilar på. Artikel 29 ur Barnkonventionen (SOU2020:63) förklarar syftet med barnets utbildning:

- a) utveckla barnets fulla förmåga i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga,
- b) utveckla respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter samt för principerna i Förenta nationers stadga,
- c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egna kulturella identitet, språk och värde, för bosättningslandets och ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egna,
- d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämställdhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör ett urfolk,
- e) utveckla respekt för naturmiljön.

Syftet att ”utveckla respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter” med utbildning står även med i artikel 13 i FN:s konvention om sociala och kulturella rättigheter (SÖ 1971:41). I artikel 13 behandlas alla barns rätt till att gå i skolan, något som även behandlas av artikel 28 i Barnkonventionen (SOU2020:63).

Demokrati och värdegrund är något som ska reflekteras i hela skolan. I all undervisning, interaktion och aktivitet. I stödmaterialet *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder* (Skolverket, 2013) beskrivs värdegrundsuppdraget som ”ett med själva undervisningspraktiken och kan därför inte utgöra ett särskilt eller isolerat arbete. Detta förutsätter en syn på kunskap och lärande

som något som sker tillsammans med andra” (s.9). Här beskrivs även den enskilde lärarens ansvar att i sin undervisning behandla ämnets ”aspekter av demokratisk kunskap” (s. 49).

Sidsel Karlsens artikel ”Exploring democracy: Nordic music teachers’ approaches to the development of immigrant students’ musical agency” (2014) beskriver inkludering av demokratiska värderingar och demokrati som att skapa en demokratisk kontext i musikundervisningen där elever får lära sig ”ömsesidig respekt och tolerans” (Karlsen, 2014, s. 424). Läraren behöver, utöver sin egen kunskap i sitt ämne, även aktivt arbeta för hur den sociala kulturen ser ut i rummet och ha en fördjupad förståelse i hur människor utvecklas i sin egen ”identitet” (Karlsen, 2014, s. 424).

3.2 Friktioner och samsyn

I det här avsnittet behandlas eventuell samsyn kring värdegrundsarbete i skolan. Samsyn kommer att presenteras ur följande tre perspektiv; hos lärarna, i skolan och hos eleverna.

3.2.1. Lärarnas och skolans perspektiv

Wright (2016) beskriver hur skolan och musikundervisningen kan reproducera stereotyper och sociala normer genom bland annat en undervisning som först och främst lyfter upp västerländsk konstmusik. Ett sådant fokus gör klyftan större mellan de elever som inte delar en västerländsk bakgrund eller kultur och de som tillhör majoritetskulturen. På så sätt förminskar man den kunskapen som finns inom andra kulturer. Wright (2016) beskriver skolans sociala struktur som någonting som behöver finnas med hemifrån för att eleven ska lyckas med sin skolgång, något som i sin tur påverkas av ”social klass, rikedom, familjens kultur, genus, ras, etnicitet och identitet” (s. 3). Detta är även något som i större utsträckning påverkar musikundervisningen än annan undervisning som ofta kontrolleras och påverkas av nationella regeringar.

I artikeln “The method of democracy in Music Education” av Lauri Väkevä och Heidi Westerlund (2007) lyfts John Deweys tankar fram. Författarna beskriver vad en demokratisk skola innebär och vilken roll läraren har. Så här beskriver de skolan och musiklärarens uppdrag:

In a democratic school, the teacher is part of the learning community: in the democratic dialogue of education the teacher's professional expertise in music is not watered down but, rather, is incorporated in a

broader pedagogical praxis where musical authenticity is first of all genuine for the students. (Väkevä & Westerlund, 2007, s.103)

Väkevä & Westerlund (2007) pratar om hur viktigt det är att eleverna ser sig själva, sin kultur och sin musik representerad i musikundervisningen. På sätt blir musikundervisningen mer meningsfull och engagerande för eleverna.

3.2.2. Elevernas perspektiv

Skolverket (2012) problematiserar hur så kallad medborgarkunskap kan byggas. I analysen sammanställs några problemområden, varav två viktiga är ”bristande begreppsförståelse” (s.109) och ”otillräcklig förståelse för samhällliga principer” (s. 109). Här poängteras hur förståelsen kring dessa principer och begrepp ofta inte är öppen för djupare analys utan stannar vid den information som eleverna införskaffat under samhällsundervisningen. Så här skriver Skolverket (2012):

Demokratibegreppet är kanske det mest centrala begreppet i samhällskunskapsämnet. Detta är ett mycket komplext sammansatt begrepp. Flera av de frågor som i ICCS föreföll allra svårast för de svenska eleverna handlar på olika 112 medborgarkunskaper i sikte sätt om förhållanden av betydelse för demokrati. Att demokratiförståelsen – och undervisning och bedömning – i hög grad förefaller tämligen snävt inriktad på (nationella) politiska institutioner, indikerar att detta undervisningsområde skulle må bra att ta sig an demokratibegreppet på ett mer mångdimensionellt sätt. (s. 111)

Skolverket (2012) lyfter fram att eleverna behöver införskaffa sig kunskap om demokratibegreppen från flera olika ämnesperspektiv. Eftersom begreppet och begreppen är komplexa så behöver eleverna möta dessa begrepps olika aspekter i andra ämnen också för att få en djupare förståelse. Följande citat är vad gymnasieeleverna från Ingrid Segersteds gymnasium i Göteborg kom fram till under ”Democracy talk” (Utrikesdepartementet, 2020) angående utbildning, demokrati och mänskliga rättigheter:

En slutsats som eleverna framförde var vikten att stärka utbildning som mänskliga rättigheter i skolan. De framhöll att detta bör ske dels genom att mänskliga rättigheter görs till ett eget ämne, dels integreras i övriga ämnen. Eleverna var också överens om att demokratin försvagats på grund av ett allt lägre förtroende för demokratins institutioner och processer. (Utrikesdepartementet, 2020)

Den djupare förståelsen och innebörden av demokrati och mänskliga rättigheter är något som eleverna eftersöker. Här lyfter eleverna samma sak som analysen från Skolverket (2012) säger, nämligen att integrationen av dessa begrepp behöver finnas med i alla ämnen.

Väkevä & Westerlunds (2007) forskning talar specifikt om ett elevernas behov i musikämnet. De beskriver det argument som Dewey lyfter fram kring behovet av att eleverna känner sig insatta i varför de ska lära sig det de ska lära sig. De beskriver det så här:

As Dewey argues, the students need to have an insight into the social aims of their learning and to invest personal interest and will in them in order for their learning to be liberating and not simply a case of achieving skills. (s.103)

Elevernas behov för motivation och känsla av sammanhang sitter ihop med vad Skolverket (2010a) beskriver som livslångt lärande. Att få reda på varför man gör och lär sig vissa saker är viktigt för att kunna fortsätta på egen hand utanför den formella undervisningssituationen.

3.3 Möjliggörande faktorer

I den här delen av kapitlet presenteras vad tidigare forskning säger om möjliggörande faktorer för värdegrundsarbete i musikundervisning. Avsnittet behandlar gruppstorlek, lärartäthet och musikämnet som ett demokratiskt ämne.

3.3.1. Gruppstorlek och lärartäthet

Under Lgr80 (Skolöverstyrelsen, 1980) reglerades antalet elever i musikundervisningen till 15 personer, idag motsvarande halvklass, och enligt Arbetsmiljöverkets rapport *"Musik och höga ljudnivåer - praktiska riktlinjer för musik-och underhållningsbranschen"* (Johansson, 2009) "bör man undvika att ha fler än 15 elever i en lokal" (s.93). I Arbetsmiljöverkets broschyr (Arbetsmiljöverket, 2017) anges att "buller i skolan kan bero på er elever själva men också på att det är för stora klasser, skrapljud från stolar och ventilationsbuller" (s.8). I Skolverkets nationella ämnesutvärdering av musikämnet (2015) så säger lärarna att vad de "upplever som störst hinder för goda resultat är gruppstorlekarna..." (s.7). Andersson (2007) berättar i sin

rapport hos Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) följande angående flerinsatta lärare och resurser:

Resultatet i denna studie visar att ökade resurser faktiskt har förbättrat studieresultat för elever med lågutbildade föräldrar i förhållande till andra elever. Detta resultat är i linje med tidigare studier och visar att ökade resurser kan vara ett viktigt instrument för att utjämna studieresultat mellan barn med olika bakgrund och förutsättningar. (s.13)

Gruppstorleken och lärartätheten är avgörande inte bara för studieresultatet utan även för de demokratiska processerna som inkludering och att alla barn ska ha möjlighet till en likvärdig utbildning (Andersson, 2007).

3.3.2. Musikämnet som ett demokratiskt ämne

I kursplanerna eller ämnesbeskrivningarna för musik i grundskolan och på gymnasiet (Skolverket, 2011b & Skolverket, 2010b) återfinns inte orden ”demokratiska värderingar” eller ”demokrati” i avsnitten kring kursernas innehåll eller syfte.

Kursplanen i musik för grundskolan (Skolverket, 2011b) beskriver syftet med musikämnet som möjligheten att bland annat utveckla förmågan ”att analysera och samtala om musikens uttryck i olika sociala, kulturella och historiska sammanhang.” Denna kursplan börjar med följande introduktion:

Musik finns i alla kulturer och berör människor såväl kroppsligt som tanke-och känslomässigt. Musik som estetisk uttrycksform används i en mängds sammanhang, har olika funktioner och betyder olika saker för var och en av oss. Den är också en viktig del i människors sociala gemenskap och kan påverka individens identitetsutveckling. I vår tid förenas musik från skilda kulturer och epoker med andra konstformer i nya uttryck. Kunskaper om och i musik ökar möjligheterna att delta i samhällets kulturliv. (Skolverket, 2011b)

Ämnesbeskrivningen för musikämnet på gymnasiet (Skolverket, 2010b) beskriver syftet med ämnet som att det är i första hand kopplat till eget musicerande och konstnärskap, ensemble och gruppdynamik och till sist även arbetsmiljö. ”Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper i arbetsmiljöns betydelse för individ och samhälle” (Skolverket, 2010b). Introduktionen av musikämnet på gymnasienivå lyder likt följande:

Musik finns i alla kulturer och den berör oss såväl kroppsligt som tankemässigt och känslomässigt. Musik är en estetisk uttrycksform som

används i en mängd sammanhang, som har olika funktioner och som betyder olika saker för var och en av oss. Ämnet musik har sin grund i konstnärligt uttryck, musikaliskt hantverk och musikvetenskap. (Skolverket, 2010b)

Här är första meningen i princip likadan i de båda kursplanerna eller ämnesbeskrivningarna. Ord som demokrati, demokratiska värderingar, inkludering eller mångfald är inte med varken i grundskolans eller gymnasiets kursplan.

3.4. Sammanfattning

Skolans uppdrag är att låta demokrati och demokratiska värderingar genomsyra verksamhetens alla ämnen, rum och aktiviteter. Lärarens uppdrag är att i sitt ämne lyfta fram de demokratiska värderingarna och undervisa i demokratiska metoder efter sitt ämne. I kursplanen för musikämnet på grundskola och gymnasium nämns dock inte demokrati eller demokratiska värderingar.

Lärarnas och skolans perspektiv har som grund i att skolan och lärarna har till viss mån en funktion att reproducera roller och normer vilket påverkar undervisningen. Lärarna och skolan är i Sverige en del av en kultur där demokrati och demokratiska värderingar ska genomsyra, överlappa och färga av sig på alla elever. Tidigare forskning visar att demokrati och mänskliga rättigheter är något som det inte pratas tillräckligt mycket om i alla ämnen, utan det tenderar att bli åsidosatt för att ge utrymme för ämnet. Olika perspektiv på demokrati, demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter är något som tas upp inom samhällskunskapsämnet men inte tillräckligt inom andra ämnen. De möjliggörande faktorerna är bland annat genom gruppstorlek och lärartäthet. Dessa faktorer är även kopplade till studieresultat och möjlighet att förändra ett sådana.

4. Vetenskapsteori

I detta kapitel förklaras kort två vetenskapsteorier som lägger grunden för denna studie. Dessa teorier är socialkonstruktivism och kritisk teori.

4.1 Socialkonstruktivism

Brinkkjær & Høyen (2020) beskriver målet med en socialkonstruktivistisk teori som att förstå hur förståelsen utvecklas i det samhället och den verklighet som vi konstruerat. Detta genom att ifrågasätta det vedertagna innehållet i vardagen såsom normer, värderingar och åsikter kring till exempel kultur, kön och identitet.

Denna studie har som syfte att undersöka uppfattning av demokratisk värdegrund genom arbetssätt, samsyn och möjlighet till förståelse. I studien lyfts olika perspektiv upp genom undersökandet av hur samsynen ser ut mellan och i de olika grupperna, lärarna och eleverna - något som går linje med socialkonstruktivismens tankar om att lyfta fram många olika perspektiv. Denna teori kommer i denna studie att användas inom analysen av resultatet och som grund för val av metod.

4.2 Kritisk teori

Enligt Brinkkjær & Høyen (2020) är målet med kritisk teori att porträttera en så verklighetstrogen bild som möjligt av hur den sociala situationen ser ut. Detta anser man att man uppnår bäst genom att inneha både objektiverande och subjektiverande processer. För att få en "full förståelse av den sociala verkligheten" (Brinkkjær & Høyen, 2020, s. 120) måste en förstå de handlingar som varje dag görs både medvetet och omedvetet eftersom vardagen innehar båda delar.

Vårt nuvarande samhälle vilar inte på mänskliga utan på ekonomiska intressen, men vi är inte medvetna om detta förhållande eftersom samhället, särskilt via sina reproduktionsanstalter, det vill säga skola och utbildning, ser till att de existerande maktstrukturerna reproduceras. (Brinkkjær & Høyen, 2020, s. 120)

Denna studie ämnar undersöka samsyn, möjlighet och arbetssätt kring demokratisk värdegrund, där resultatet av denna studie blir en spegling av samhället och skolan som institution. Denna teori kommer att användas både i diskussionen och som grund för val av metod.

4.3 Sammanfattning

Båda dessa teorier ifrågasätter det givna eller vedertagna ur olika perspektiv. Den kritiska teorins slogan skulle kunna vara “mot framtiden och ett bättre samhälle” ur ett perspektiv kring hur förhållandet mellan människan och samhället förhåller sig till varann. Socialkonstruktivismens slogan hade istället varit “erfarenhet och förståelse av verkligheten”. Den kritiska teorin har som agenda förändring medan socialkonstruktivismen betonar förståelse.

5. Metodologiska överväganden och metod

I detta kapitel diskuteras de metodologiska övervägandena som denna studie krävt, vilka metoder för insamling av data som använts, studiens design, analys av data och resultatets trovärdighet samt etiska frågor.

5.1 Metodologiska överväganden

Denna studie kombinerar kvantitativ och kvalitativ forskningsmetod. För att undersöka arbetssätt kring och uppfattning av demokratisk värdegrund, genomfördes en enkätundersökning och en semistrukturerad intervju.

Målet med kvantitativa forskningsmetoder är att kartlägga området genom mätning, att undersöka kausalitet, att skapa förutsättningar för generaliseringar och replikation av analys (Bryman, 2011). En av motiveringarna till användandet av en kvantitativ metod beskrivs av Bryman (2011): “Mätning gör att vi kan beskriva små och hårfina skillnader mellan människor när det gäller variabler som är aktuella” (s.155). Detta ligger till grund för valet att använda en enkätstudie som hjälp för att få en bred kartläggning och överblick kring samsyn, arbetssätt och möjligheter när det gäller värdegrundsarbete i skolan. I denna studie används enkäten endast för deskriptiv analys. Inga korrelationer har undersökts.

Målet med kvalitativa forskningsmetoder är inte att generalisera utan i större grad lyfta fram den uppfattning som deltagarna har (Bryman, 2018). Därför har det varit väsentligt att i denna studie tillämpa en metod som gör att yrkesprofessionella får utforma svaren på eget sätt i form av en intervju för att kunna göra en djupdykning kring vad demokratisk värdegrund är och hur det tillämpas.

5.2 Enkät

Enligt Bryman (2011) finns det inom kvantitativ forskningsmetod olika former av enkäter där några exempel på sådana är postenkät där enkäten skickas ut via post, blir gjord via e-post och enkäter gjorda på plats med specifik målgrupp. Här fortsätter Bryman (2011) med att klargöra att när han diskuterar enkät så menar han enkäter genomförda individuellt.

Bryman (2011) beskriver att fördelarna med en enkät är att det möjliggör att både snabbt kunna skapa, skicka ut och nå ut till många olika individer där alla respondenter får samma frågor att besvara. Detta i sin tur gör det likvärdigt för alla som är med. Dessutom kan enkäten göras vid tillfälle som passar respondenterna bäst. Dock omöjliggör det för djupdykning med hjälp av uppföljningsfrågor och möjligheten att kunna hjälpa till att förstå de frågor som kan misstolkas. Det gör det inte heller möjligt att få en uppfattning om vilka som besvarar enkäten. Detta i sin tur leder till att det lätt kan bli bortfall i den information som studien eftersöker. Bryman (2011) tar även upp risken för bortfall av respondenter.

I denna studie har jag valt att använda mig av enkät via e-post. Valet gjordes eftersom jag på så sätt hoppades på att kunna få en nationellt bred bild men också eftersom det möjliggör för fler att svara.

5.3 Kvalitativ intervju

Enligt Bryman (2018) finns det inom kvalitativ forskningsmetod två olika former av intervju: ostrukturerad intervju och semistrukturerad intervju. Vad dessa har gemensamt är att de båda vill uppnå att deltagare får möjlighet att förstå och tolka frågor ur sitt eget perspektiv av situationen eller skeendet där de får inflika och lägga vikt vid saker som de anser är relevanta för frågorna som ställs.

Inom ostrukturerad intervjuform ges mycket utrymme för deltagarna att bidra själva med ämnen som de anser är relevanta för de teman som forskaren lyfter. Här finns inga färdigskrivna frågor och inga förutfattade meningar i den form att forskaren vill färga eller understryka sin egen teori utan det liknar vad man kan kalla en vardaglig konversation (Bryman, 2018).

Inom semistrukturerad intervjuform använder sig intervjuaren av en intervjuguide vilket innebär redan färdigformulerade frågor och teman. Här ges utrymme till intervjuaren att ändra ordning på teman och frågor samt ställa följdfrågor till de reflektioner som uttrycks under intervjun (Bryman, 2018).

En intervju ger förutom möjligheten att kunna ställa följdfrågor och förklara frågor, möjlighet att få tag på olika individer från olika sammanhang, situationer och kulturer utan att man påverkar den situation de lever i eller skapar sig en egen uppfattning av den. Det är respondenternas perspektiv som intervjun är intresserad av få fram. Några nackdelar med metoden kan vara att trots viljan att gå djupgående inom ämnet och

situationen så kommer det fortfarande att endast finnas en ytlig kontakt. Det beror på att finns en distans till situationen som gör att man inte uppfattar eller förstår den lokala språkkulturen och de händelser som intervjuaren inte kommer nära (Bryman, 2011).

5.4 Val av metod

Studien syftar till att undersöka hur det demokratiska värdegrundsarbetet praktiseras och medvetandegörs utav musiklärare i deras undervisning. Vidare undersöks hur samsynen ser ut mellan lärare och elever när det gäller demokrati och demokratiska värderingar. För att uppnå syftet har jag valt att använda mig av två olika metoder: en enkät riktad mot elever och undervisande lärare i grundskolans årskurs 7 till årskurs 3 på gymnasiet samt intervjuer med undervisande lärare från de två elevgrupperna. I denna studie har jag valt att använda mig av semistrukturerad intervju, då jag vill rikta uppmärksamheten mot vissa ämnen inom intervjun som är relevanta för studien baserat på resultat från enkäten.

Jag har använt mig av vad Bryman (2018) kallar för en semistrukturerad intervjuform då jag ville kunna följa med i informanternas svar, ställa följdfrågor, lägga fram mina frågor efter det som informanten sagt och även få möjlighet att ändå beröra det som enkätstudien tog upp. Några av mina frågor blev reaktioner på det som enkätstudien tog upp.

Jag ville på ett enkelt sätt få reda på hur elever och lärare uppfattar skolans demokratiska arbete, särskilt i musikundervisningen. Målet var att försöka att nå ut geografiskt brett och relativt smidigt. Eftersom distansundervisningen, på grund utav Covid19 viruset, var ett faktum så var det inte läge att åka ut och dela ut enkäter, men möjligheten att lärare eventuellt behövde fylla ut sina distanslektioner var trolig. Dessutom möjliggjorde detta att jag kunde nå ut bredare än om jag hade rest skolor i olika geografiska områden. Därför ansåg jag att en enkät som jag kunde dela via e-post och Facebook var smidigast.

5.4.1 Urval och genomförande av enkätstudien

Enkätstudien riktades mot elever och undervisande lärare på högstadiet, årskurs 7–9 och gymnasiet, över hela Sverige. Detta gjordes genom mailadresser till tidigare lärare och VFU-handledare till mig samt via Facebookgruppen “Musiklärarna”. Genom lärarna vidarebefordrades enkäten vidare till eleverna. Eftersom den här delen av studien hade

för avsikt att undersöka samsyn mellan elev och lärare, samt lärare och lärare generellt valde jag medvetet att inte samla in någon känslig information som pronomen, årskurs eller skola. I denna del av studien deltog sammanlagt 111 personer, varav 78,4% är högstadieelever, 10,8% gymnasieelever, 6,3% högstadielärare och 4,5% gymnasielärare. I enkäten fick även de lärare som ville fortsätta som informanter i intervjustudien skicka in mailadress och även pronomen. Detta för att jag enkelt skulle kunna ta kontakt i planering av intervju och för att jag skulle kunna tala om och med personerna ifråga.

Enkäten genomfördes och skapades i Google forms. I enkäten finns det tre olika sorters frågor. Det finns gemensamma frågor som besvarats av både lärare och elever, frågor endast formulerade till elever och lärare samt insamling av kontaktuppgifter och pronomen till de som ville vara med som informanter i intervjustudien. I bilaga 1 hittar du enkäten i sin helhet.

Alla informanter har anonymiserats i redovisningen av studien. De som svarat på enkäten kallas respondenter. Enkätens frågor återfinns i bilaga 1.

5.4.2 Urval och genomförande av intervjustudien

Intervjustudien riktades mot undervisande lärare på högstadiet, årskurs 7–9 och gymnasiet, över hela Sverige. Dessa informanter anmälde intresse genom den enkät som skickades ut där de fick markera om de var intresserade av att vara informanter. Efter att de skickat in sin intresseanmälan tog jag kontakt via mail, bokade tid i vecka 8–10 och sedan mailade jag en samtyckesblankett för dem att skriva ut och skriva under. Det finns även ett muntligt inspelat medgivande från varje informant. Intervjuerna genomfördes via individuella samtal om cirka 45 - 60 minuter genom den applikation som fanns tillgänglig på Musikhögskolan i Malmö, Zoom. De spelades in på min dator och på min telefon för att ha en backup. Var det något som togs upp under intervjun som informanten upprepade eller som jag plockade upp som intressant antecknade jag ner det på mitt block.

Mitt mål var att ha informanter som representerar båda grupperna av lärare som fanns med i enkäten eftersom intervjun skulle fungera både som en uppföljning och en djupdykning av de frågor som togs upp i enkäten. Intervjustudien består av de fyra informanter som anmälde sig intresserade i enkäten, två högstadielärare och två gymnasielärare.

Alla informanter är anonyma i redovisningen av den här studien och benämns som Informant X, Informant Y, Informant Z och Informant T. Informant X och Informant Y

är verksamma på grundskolan och främst högstadiet. Informant Z och Informant T är verksamma på gymnasiet. Intervjumallen återfinns i bilaga 3.

5.5 Analys

I analysen av enkäten använde jag mig av Kalkylark för att ställa upp respondenternas svar baserat på vilken typ av elevgrupp eller lärargrupp de befann sig i. Detta gjorde jag bland annat genom att omvandla svaren på vissa frågor till procent istället för antal. I tjänsten Googleforms kan man skicka alla svaren till tjänsten Kalkylark. Eftersom syftet med enkäten var att undersöka samsynen behövde jag dela upp respondenterna på respektive fråga då respondentgruppen elev 7–9 var betydligt större än resterande grupper.

Intervjuerna transkriberades för sig och sorterades in i ett dokument efter svar på respektive fråga. Varje informant blev färgkodad för att se att jag fått med alla och även för att se var ett svar eventuellt fallit bort för att en fråga inte blivit ställd eller om det eventuellt blivit besvarat under en annan fråga. Efter det läste jag igenom varje fråga och letade efter samsyn, arbetssätt och vilka möjligheter som läraren ges eller ger till eleverna. Sedan skrevs en sammanfattning på varje svar och ett resultat växte gradvis fram.

5.6 Resultatens kvalitet – en fråga om giltighet och trovärdighet

Det är svårt att uttala sig om hur pass generaliseringsbar enkätens resultat är. Jag lade ut ett inlägg både på min egen Facebooksida men även i gruppen ”Musiklärarna”. Utöver det tog jag kontakt med några handledare och lärare jag själv haft sedan tidigare. Det var även deras elever som besvarade enkäten. Detta gjorde bland annat att respondentgruppen elev 7–9 till stor del är hämtad från samma skola.

Informanterna till intervjun var personer som fick anmäla sig via enkäten och därför blev svaren på intervjun ganska homogena gentemot det resultat som enkäten bidrog med. Det finns trots allt ett intresse hos de deltagande informanterna för frågor om demokrati, inkludering och värderingar som gör att det motsatta perspektivet inte lyfts fram, vilket förmodligen färgar resultatet.

5.7 Etiska frågor

Samtyckesblanketterna kring insamlingen av data i denna studie var utformade efter Vetenskapsrådets (2002) fyra huvudkrav, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Huvudkraven efterlevs på följande sätt:

- Samtyckeskravet – varje informant i intervjustudien fick frivilligt anmäla intresse och efter anmält intresse så mailades en samtyckesblankett som de skrev ut, skannade in/fotade av och mailade tillbaka till mig. Medgivandet som stod utskrivet på blanketten, (se bilaga 2), lästes sedan upp innan intervjun startade.
- Informationskravet – syftet med studien förklarades på samtyckesblanketten, innan intervjun startade och står även med som information i enkäten.
- Konfidentialitetskravet – i enkäten valde jag att inte samla in känslig information så som pronomen, ålder, geografisk plats eller namn på varken lärare och elever. De enda deltagande i studien vars namn samt pronomen jag har tagit del av var de som anmälde sig intresserade. Dessa benämns varken med namn eller binärt pronomen i resultatet eller diskussionen. Detta stod med i samtyckesblanketten.
- Nyttjandekravet – detta säkerställer att all information och data kommer att användas i menat syfte. Även att det efter arbetets avslut kommer att raderas. Även detta stod med i samtyckesblanketten.

6. Resultat

I det här kapitlet redovisas det resultat som kommit fram av enkät- och intervjustudien. Studiens data har analyserats i första hand efter de frågeställningar som studien hade för avsikt att undersöka. Studiens resultat presenteras uppdelat i tre områden: samsynen kring demokratiska värderingar och demokrati, skolans och lärarens arbetssätt och möjliggörande faktorer.

6.1 Samsyn kring demokratiska värderingar och demokrati

Här redovisas resultatet från enkäten och intervjuerna om samsyn kring det svårfångade demokratibegreppet. Denna rubrik är uppdelad i följande fyra underrubriker: Att fånga in värderingar, Skolan som demokratisk plats, Inkluderande och demokratisk musikundervisning och Musikämnets innehåll.

6.1.1 Att fånga in värderingar

Diagram ett till fyra är svaren på frågan ”Vad är demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter enligt dig?”. Här fick elever och lärare trycka i de rutor med påståenden som de ansåg passade in som demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter. Frågan var utformad så att påståendena 1 – 15 är de mänskliga rättigheterna som de beskrivs av FN. Respondenterna fick 21 påståenden att välja mellan. I diagram 1 hittar du svaren färgkoordinerade efter vilken grupp och i procent.

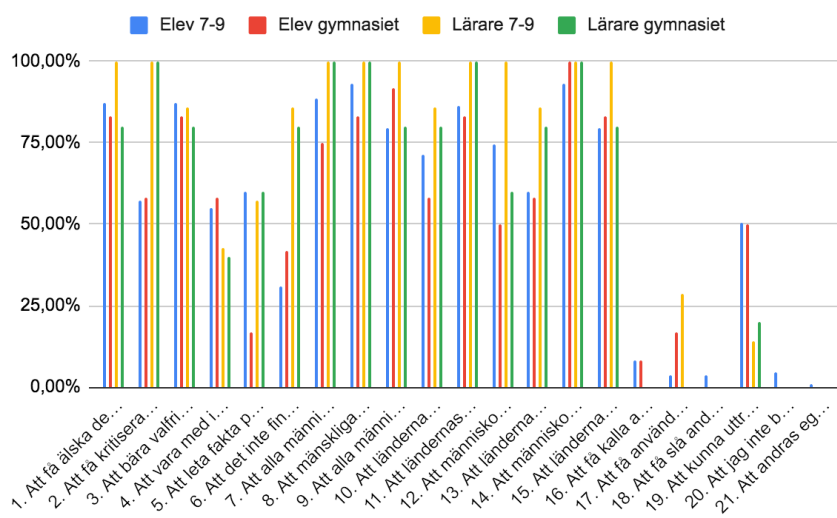

Diagram 1- överblick över alla svar på frågan "Vad är demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter enligt dig?" från enkäten. Färg koordinerat efter olika lärargrupper och elevgrupper. (Se bilaga 1)

I diagram 1 visas att det inte finns något påstående där alla respondenterna har varit 100% eniga. Vi ser att de första femton påståendena är generellt besvarade av alla respondenter och den respondentgrupp som varit mest eniga har varit Lärare 7-9 (se diagram 3 för förtydligande). Nedan följer alla påståendena efter varandra.

1. Att få älska den du vill
2. Att få kritisera makthavare
3. Att bära valfri klädsel
4. Att vara med i föreningar
5. Att leta fakta på internet
6. Att det inte finns kroppsliga bestraffningar som t.ex. dödsstraff
7. Att alla människor är lika mycket värda
8. Att mänskliga rättigheter gäller lika för alla
9. Att alla människor har rätt att leva och att vara medborgare i ett land.
10. Att länderna ska skydda människor så att de kan känna sig säkra.
11. Att ländernas lagar och domstolar ska behandla alla människor lika.
12. Att människor ska kunna resa i sina länder och till andra länder.
13. Att länderna ska ta emot flyktingar som saknar skydd i sina egna länder.
14. Att människor ska själva få bestämma över sina liv. De ska få gifta sig, tycka vad de vill och tro på vilken gud de vill eller inte tro på någon gud alls.
15. Att länderna ska kämpa mot fattigdom och se till att människor har arbete och bostad, får äta sig mätta och lär sig att läsa och skriva.
16. Att få kalla andra människor vad jag vill
17. Att få använda ord som för andra kan uppfattas som kränkande
18. Att få slå andra människor
19. Att kunna uttrycka min åsikt utan att behöva tänka på hur någon annan reagerar
20. Att jag inte behöver ta ansvar för mitt egna handlande
21. Att andras egendom är min egendom

Formuleringarna 16 – 21 är inte mänskliga rättigheter formulerade enligt FN och inte heller demokratiska värderingar. Men var utformade för att vara på gränslandet till fråga om yttrandefrihet. Utöver de 15 första formuleringarna så är de största pikarna på formulering 17 och 19. Där båda elevgrupperna når till 50% på formulering 19 och lärare 7–9 ligger på 28,57% på formulering 17.

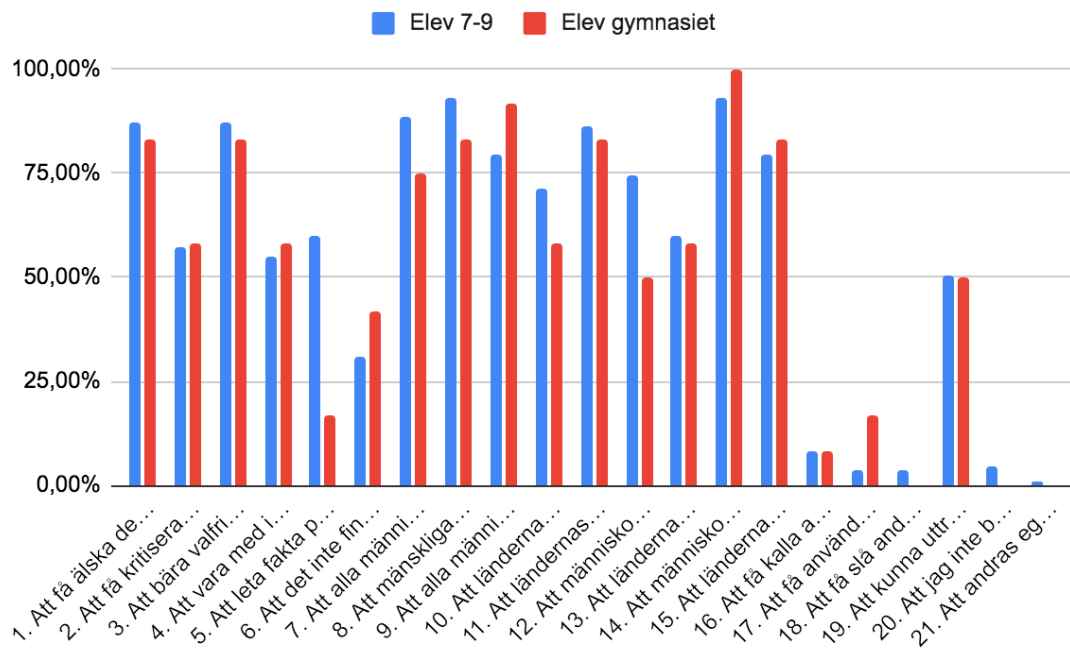

Diagram 2 – färg koordinerad överblick över elevsvaren på frågan "Vad är demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter enligt dig?" (Se bilaga 1)

I diagram 2 visas endast elevsvaren. Dessa två grupper av respondenter är aldrig 100% överens. De stolpar där de går över 75% är formuleringarna 1, 3, 8, 9, 11, 14 och 15. Där formulering 14 är den som respondenterna är mest eniga, gymnasieeleverna ligger på 100% och eleverna 7-9 ligger på 93,10%. Den formulering där det är störst skillnad är formulering 4, "Att vara med i föreningar"

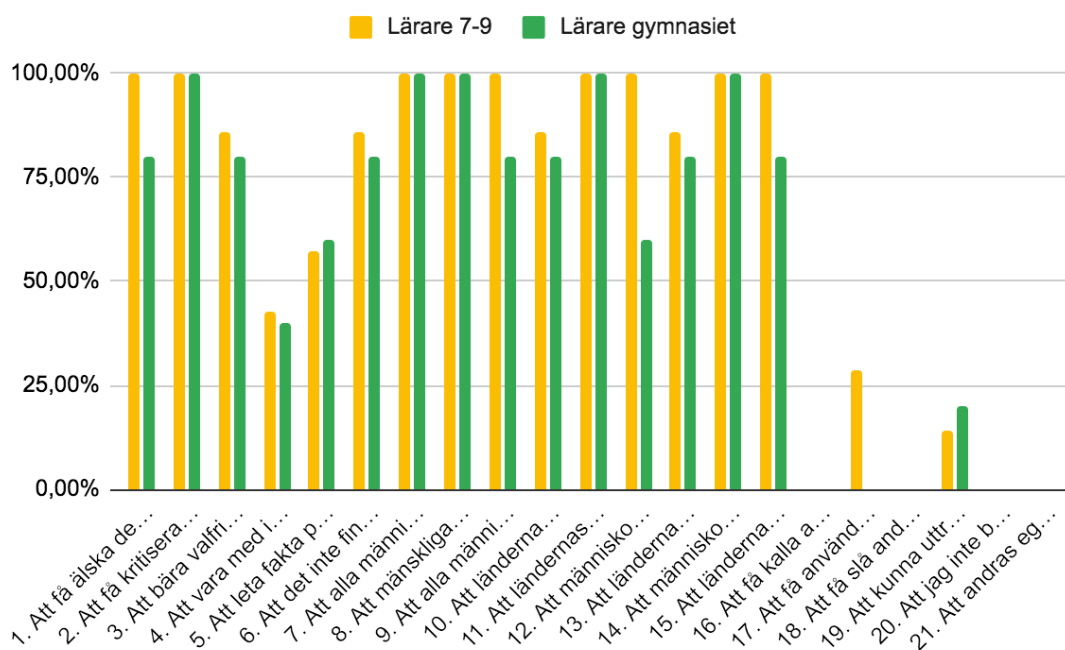

Diagram 3- färg koordinerad överblick över lärarsvaren på frågan "Vad är demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter enligt dig?" (Se bilaga 1)

I diagram 3 visas endast lärarsvaren. Dessa två grupper av respondenter är helt eniga på 5 av 21 formuleringar. Den största skillnaden i enighet är på formulering 12, där gymnasielärarna ligger på 60% och 7–9-lärarna ligger på 100%.

6.1.2 Skolan som demokratisk plats

En demokratisk plats beskrivs av informanterna i intervjustudien som en plats där delaktighet sker genom att bidra och påverka, ta ansvar, att man har rösträtt och inkludering. På frågan "Vad utgör en demokratisk plats enligt dig?" så svarade informanterna med många olika variationer.

Informant Y beskriver en demokratisk plats som en plats där man måste vara medveten för att det ska vara demokratiskt. Där det finns ett samspel i delaktigheten som gör att man får bidra och påverka.

Informant Z beskriver platsen som "där man känner att man har ett demokratiskt ansvar. Där det är tillräckligt tillåtande stämning för att man ska säga vad man tänker och tycker."

Rösträtten och ett klassrum där alla får plats att höras är något som Informant X beskriver som grundtanken.

Utöver rösträtten tar Informant T upp hur platsen är utformad för att inkludera alla och där alla ”ges möjligheter oavsett förutsättningar”. Tre av informanterna fick följdfrågan ”Anser du att skolan är en sådan plats?”. Dessa tre ansåg att skolan i sin grund är demokratisk.

Informant Z lyfter den eftersträvan som skolan ibland inte lyckas med och hur det samtidigt finns ett väldigt medvetet arbete i skolan. Informant Y, däremot, lyfter hur grundskolans motsägelsefulla sätt i skolplikt och läroplan motarbetar ”ett demokratiskt klimat i klassrummet.” Informant T lyfter hur strukturer, hierarkier och normer ”avgör hur demokratisk platsen är” och att det inte finns samma demokratiska anda på alla skolor i hela Sverige.

I diagram 4 visas svarsresultat uppdelat i fyra cirkeldiagram efter respondentgrupp.

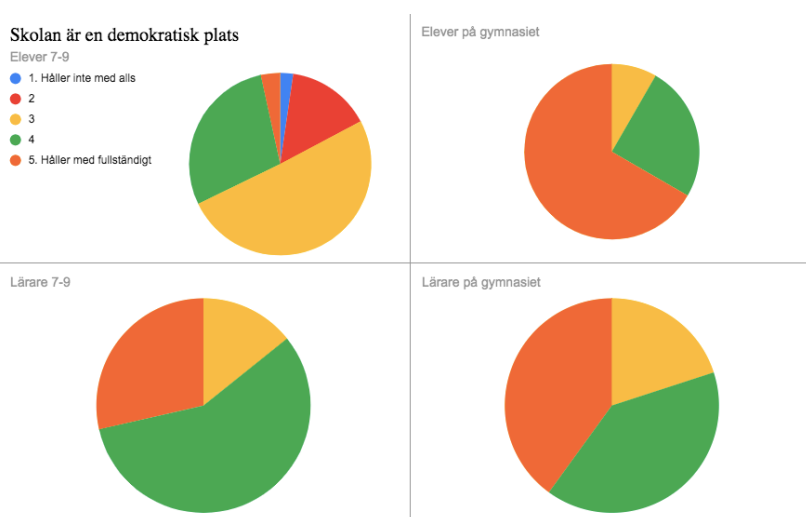

Diagram 4 – fyra cirkeldiagram över svaren på påståendet ”Skolan är en demokratisk plats”.(se bilaga 1)

På påståendet ”Skolan är en demokratisk plats” fick respondenterna svara på en skala 1–5 i huruvida de inte höll med påståendet eller höll med. Av diagram 5 utläses att det hos gymnasieeleverna är flest som anger att de håller fullständigt med i påståendet. Hos eleverna i årskurs 7–9 är tveksamheten större, hälften lade sig på mitten i skalan, och några svarade med låga siffror; 2, 14,9%, och 1, 2,3%. I elever 7–9 gruppen finns även det lägsta antalet av ”håller med fullständigt”, på 3,4%. Här följer ett urplock av de kommentarer som kommit in på detta påstående från elever 7–9 där siffran framför är vad de tryckt i innan.

- 1. Vi elever får inte som vi vill det är mest läraren
- 2. Inte en direkt demokratisk plats eftersom de idéer och lösningar turs inte emot hos rektor och bu råd (Barn-och utbildningsrådet)
- 3. Man kan få vara med och bestämma saker men lärare och annan personal bestämmer mycket över oss.
- 4. Vi elever får ju inte bestämma allt
- 5. Där man får klä sig hur man vill

Från Lärarrespondenterna finns följande kommentarer.

- 3. Det finns styrdokument som varken jag eller eleverna har någon makt att säga något om. Utöver det har både de och jag möjlighet att utforma undervisningen. (Lärare 7–9)
- 4. Elever och lärare kan inte påverka de yttre ramarna så mycket (Vad, hur mycket, resurser m.m.) men inne i klassrummet finns ganska stor frihet (stoff, arbetssätt osv) och eleverna får ofta komma till tals. (Lärare 7–9)
- 3. I teorin ja men inte alltid i praktiken (Lärare gymnasiet).
- 5. Skolans värdegrund står över den enskilde lärarens värdegrund och skolan ska hela tiden sträva mot ett demokratiskt förhållningssätt. (Lärare gymnasiet).

Lärarna, både respondenter och informanter, är relativt eniga om huruvida skolan är en demokratisk plats eller inte. I intervjuerna fick informanterna reagera på svarsdiagrammet på påståendet ovan. Något som genomsyrar responsen hos informanterna är de olika perspektiv som de uppfattar finns hos elever och lärare i vad skolan och demokrati betyder. Informant X respons blev:

Här finns mer att göra. Vi är tillbaka vid det här igen som kommer med jämna mellanrum och som jag varit med om så många gånger. Att man tänker att man är väldigt tydlig med det man gör och det man tänker men man är inte tillräckligt tydlig [...] Vi pratar om elevmedverkan och elevbestämmande, vi pratar om elevdemokrati. Men för eleverna så vet inte jag om alla har känslan av att dem är säkra på vad det skulle kunna stå för. [...] Det tog mig lite att det var så många som tyckte att det

handlar om att "jag vinner eller jag får bestämma". Vi kanske har lite förklaringar här i krocken där. (Informant X)

Informant Z vidhåller ett perspektiv av skolans uppdrag och lärares medvetenhet:

Jag är inte så förvånad. Jag tror att lärarna i hög utsträckning är medvetna om hur de själva jobbar, att de här diskussionerna är levande på planeringsmöten och annat. Det tror jag såklart att dem svarar så. Med eleverna så kan det bero på att de inte upplever det och det är en helt riktig analys utav dem. Att det inte är så demokratiskt som de kanske skulle vilja. Men jag tror också att de inte alltid är medvetna om att de är med i och befinner sig på en demokratisk plats. De missuppfattar ganska ofta, det gör de även på gymnasiet. Att demokrati ska vara att jag fick rätt, att jag fick bestämma och att nu lyssnade alla på mig. Det är väldigt svårt för dem att förstå att det är det gemensamma beslutet som är det demokratiska. Även om de vet det i teorin så tror jag inte att de upplever det på samma sätt. (Informant Z)

Informant Y pratar om den demokratiska förståelse som finns mer lättillgänglig för lärare än för eleverna. Hen beskriver det såhär: "Jag tänker just att lärare har generellt större inflytande såklart i skolan och jag tror att det är många elever som just visar på att de inte har och kanske att det finns en del elever som inte har förståelse för vad innebär det med en demokratisk plats." Den tolkningen av demokrati är något som även Informant T tar upp.

6.1.3 Inkluderande och demokratisk musikundervisning

På påståendet "Musikundervisningen är inkluderande och demokratisk" fick respondenterna återigen svara på en skala 1–5 i hurvida de inte höll med eller höll med. I diagram 6 har grupperna elever och lärare på gymnasiet svarat väldigt lika och har endast svarat med hög grad av instämmande; 4 och 5. Elever och lärare i årskurserna 7–9 svarade i större del 4 och 3. Elever i årskurs 7–9 var tveksamma, näst största svarsgrupp svarade 2 (18,6%). Här är ett axplock av frisvarskommentarer från Elev 7–9 respondenterna:

Musik har ingenting med demokrati att göra (Elev 7–9)

Måste följa kursplanen men alla får uttrycka sig mer än i andra ämnen
(Elev 7–9)

Kanske finns en vilja och strävan att göra det men det görs inte alltid.

Känner mig inte helt säker på att alla i ensemblen får t ex samma talutrymme oberoende av instrument (Gymnasieelev)

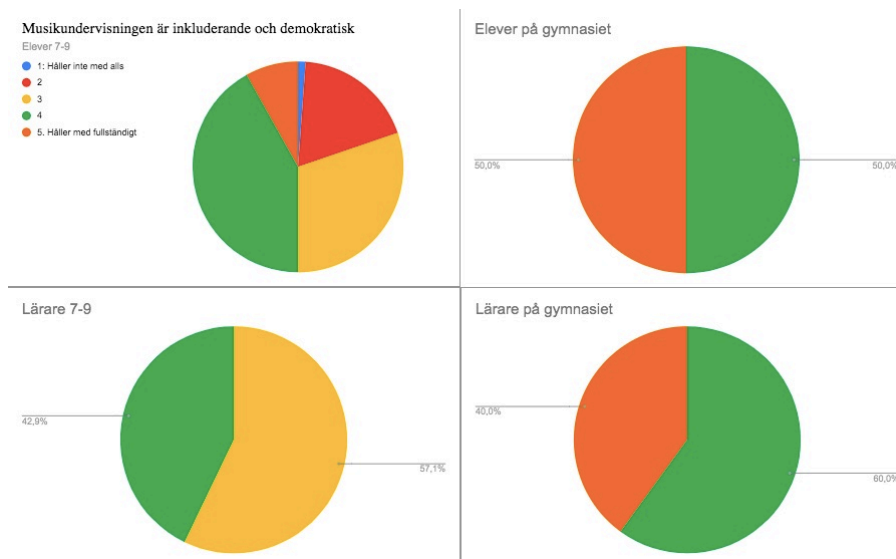

Diagram 5 – fyra cirkeldiagram med svar på påståendet "Musikundervisningen är inkluderande och demokratisk." (se bilaga 1)

I intervjuerna fick informanterna reagera på svarsresultatet, i diagram 5, på påståendet "Musikundervisningen är inkluderande och demokratisk" samt de tre frisvars kommentarer som står ovan. Informant X reagerade såhär:

Jag tror att jag ändå är kvar lite i tänket att "här kommunicerar vi inte". Jag kan också tänka såhär att när man får frågeställningar som är lite sådana som den här. [...] Att man lyfter det till lite mer metanivå eller att man lyfter det till att det här är också ett sammanhang mellan människor. Jag tror att begreppen är relaterade till samhällskunskapen så jag tänker att här är vi kan vi faktiskt lyfta mer. (Informant X)

Informant Y reagerade på att det enligt hen var höga siffror generellt och att det i sin tur är ett tecken på att "det är ganska lätt att få till att det ska vara inkluderande och demokratiskt". Det Informant X lyfter är att orden i sig inte är lätta att förstå då de är mer

”formella”. Informant T och Z tog fram bilden av vad en sådan undervisning bör innehålla enligt eleven och hur det i sin tur inte nödvändigtvis är det samma som de som läraren lyfter fram. Här är informanterna ense om att det kan bero på att eleven uppfattar musiklektionerna som att de står utanför den “vanliga” undervisningen. Att vandringen mellan olika ämnesboxar gör det svårt för eleverna att ta med det de hade i ett annat ämne in i detta. De intervjuade lärarna är även ense om att demokrati har med musik att göra. I informanternas reaktioner på kommentarerna fanns det två läger kring synen på elevernas perspektiv. Det ena är grundat i en förståelse kring vad eleven kan mena och den andra är grundad i att eleven inte tagit del av den ”sanna bilden” av musikundervisningen.

6.1.4 Musikämnets innehåll

Elevrespondenterna fick besvara flersvaralternativ till påståendet ”Jag upplever att musikämnet innehåller...” Resultatet återges nedan i diagram 7.

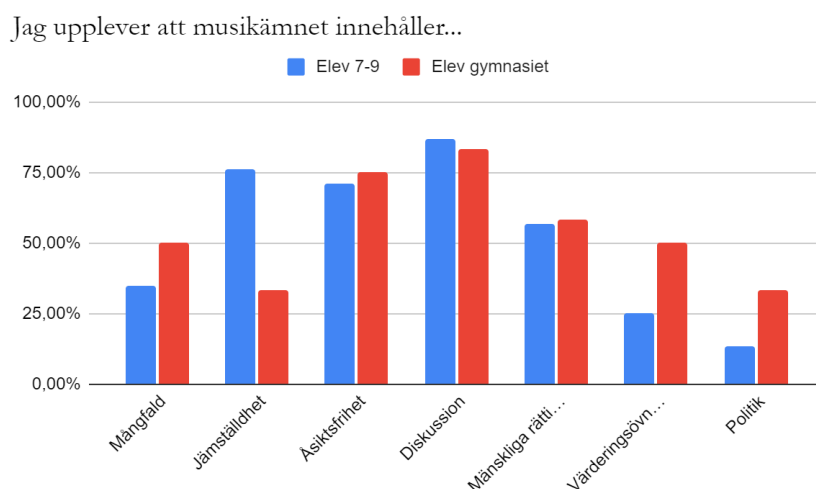

Diagram 6 – flersvaralternativ på frågan ”Jag upplever att musikämnet innehåller...” Svaren är färgkoordinerade efter de två olika grupper av respondenter på denna fråga (se bilaga 1).

De högsta staplarna i diagram 6 för de båda respondentgrupperna är diskussionsstapeln, 86,75% respektive 83,33%. Den lägsta stapeln för elev 7–9 och gymnasieelev är politikstapeln, 13,25% respektive 33,33%. På 33,33% ligger även Jämställdhetstapeln för gymnasieeleverna.

6.2 Skolans och lärarens arbetssätt

Här redovisas resultatet kring hur skolan och läraren själv arbetar med demokrati, demokratiskt värdegrundsarbete och inkludering.

6.2.1 Möjligheter att arbeta med demokratiskt värdegrundsarbete

Hur arbetar din skola med demokratisk värdegrunds arbete?

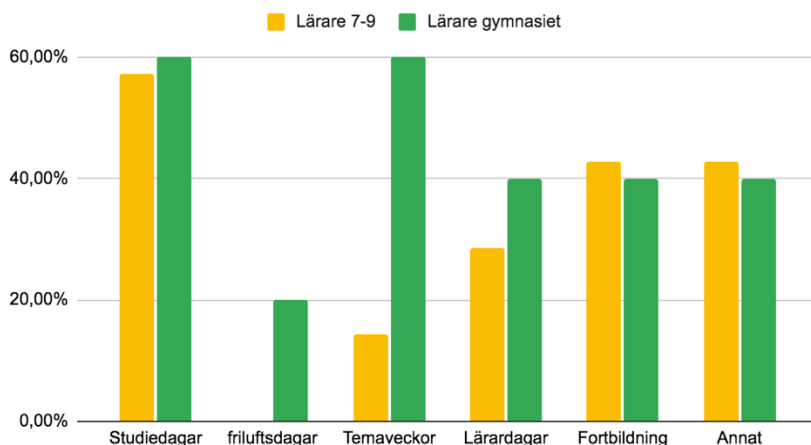

Diagram 7 - flersvarsalternativ på frågan ”Hur arbetar din skola med demokratiskt värdegrundsarbete?” där respondenterna fick lägga till eget under annat. Frågan ställdes bara till lärargrupperna. Svaren är färgkoordinerade efter respondentgrupperna som besvarade frågan. (Se bilaga 1)

Den högsta stapeln i diagram 8 är ”Studiedagar”, här ligger båda respondentgrupperna väldigt nära varann på 60% och 57,14%. På denna fråga var aldrig respondenterna helt eniga och under ”annat”, där de fick skriva in egna alternativ, lyftes även detta:

- Invävt i verksamheten.
- I dagliga undervisningen. Språk och tilltal. Regler i klassrummet. Likabehandling på schemat. Nyhetsbearbetning.
- Eleverna har värdegrundslektion en gång i veckan.
- Motivationslyftet i alla årskurser (Star for life)

Några av informanterna i intervjun besvarade frågan ”Hur tycker du att det möjliggörs på din arbetsplats att kunna jobba med demokrati och inkludering?” Här lyfter man perspektivet av dialog bland lärare och ledning.

Pratar mycket och det är en naturlig del. Det finns stora möjligheter för det oss hos. Det ligger inte utanför och det tycker jag är skönt. Det har jag varit med om tidigare att det blir "temadag" eller denna terminen ska vi jobba med det här och det här, de här och här värdeorden. Men vi måste göra det alltid. Jag är nog ändå ganska nöjd med just ledningen. (Informant Z)

Informant Y beskriver hur dialogen med arbetsgivaren men önskemålet att få med det i vardagen i arbetslaget.

Det är alltid en pågående dialog med arbetsgivaren. Vilket jag tycker väldigt bra. Men jag skulle önska att det lyfts oftare i typ arbetslag och att det skulle bli tydligare. (Informant Y)

6.2.2 Demokratisk värdegrund och inkludering i undervisningen

Följande svar är från enkäten där lärarrespondenterna svarade på frågan "Hur arbetar du med demokratisk värdegrund i din undervisning?"

Lärare gymnasiet	Lärare 7-9
Försöker ha en kontinuerlig dialog kring det med mina elever och försöker alltid att välja undervisningsmaterial som stöttar denna värdegrund.	Grupparbeten där eleverna inte får bestämma grupper själva för att få öva på samarbete. Omröstningar i beslut som gäller undervisningen osv. Enkäter om vad de tycker om musikundervisning
Jag ser över texterna som används och tänker på att använda ett inkluderande språkbruk.	Jobbar mycket med jämställdhet kopplad till normer kring instrumentval. Hos mig spelar alla elever alla instrument + sjunger. Kopplar även musikens funktion i samhället till politik, religion osv. Jobbar mkt med att lära eleverna vad som skiljer fakta från åsikt tex genom att jobba med musikaliska begrepp och undvika värdeladdade ord.
Jag tror att jag lever som jag lär - agerar normkritiskt, lyfter viktiga ämnen även om de inte har en självklar plats i musikundervisningen, hjälper eleverna att förstå vikten av ett givande och tagande och försöker som lärare inspirera till ett öppet och bejakande klimat istället för ett klimat styrt av stereotyper och kränkande beteenden.	Genom kontinuerliga samtal och reflektioner kring t.ex musikhistoria och textanalyser.
Både i form (alla ska vara med enligt sina förutsättningar och vi har en öppen dialog om varandras styrkor) och till innehåll (vi resonerar kring låtarnas innehåll, syfte och använder oss av låtar som står för samma värderingar som skolan. Eleverna i åk 3 har också skrivit låtar som ska protestera mot något samhällsfenomen)	Jag försöker låta eleverna få inrikta sig efter personliga intressen så långt det är möjligt.
	Tar upp innehållet i låtar vi jobbar med, pratar om ifall det spelar någon roll hur en artist beter sig - eller är det bara musiken som är viktig?
	Genom att lyfta fram goda exempel och dåliga. Genom att använda värdegrunden i handling. Ett ständigt pågående arbete som hos förstärks genom Motivationslyftet som eleverna har 30 minuter/vecka. Återkopplar ofta till det i alla sammanhang.

Figur 1 – Frisvar från enkäten på frågan "Hur arbetar du med demokratisk värdegrund i din undervisning?" uppdelade i två spalter för de två respondentgrupperna som besvarade frågan i enkäten.

Respondenterna anger i enkäten att de arbetar med samtal och analys. Dialogen sker i bestämmandet över rums klimatet, språkbruket, i grupparbeten och analysen sker kring musikhistoria och textanalyser. Respondenterna anger även att de arbetar med att medvetandegöra och utgå från sig själva i normkritiskt arbete, jämställdhetsresonemang och jobba för att använda värdegrunden i handling. Informanterna fick frågan ”Hur jobbar du med inkludering och demokrati i din undervisning i dagsläget?” Informant X svarar såhär:

I grunden handlar det om att jag själv är klar över, vad jag tänker om eleverna, vad jag tänker om min egen värdegrund, vad jag tänker är viktigt för mig. För i min förmedling ligger ju också mina egna tankar och dem ska jag ju inte lägga på något bord för sig. Desto klarare jag är över vad jag vill att vi ska uppnå, desto bättre är det för eleverna.
(Informant X)

Informanterna lyfter upp hur deras medvetenhet kring sin egen person och människosyn påverkar och formar deras undervisning. Informanterna pratar även om att göra medvetna val i vilket material de väljer att använda i undervisningen, till exempel låtval. Tre av fyra informanter lyfter vikten av att vara inkluderande i språk och representation. Informant T uttrycker det såhär när hen svarar på frågan hur hen förmedlar och verkställer demokratiska värderingar i klassrummet:

Dels försöker jag att tänka normkritiskt hela tiden. Det vill säga att inte utgå ifrån att saker är på ett visst sätt bara för att vi blivit inlärda att det ska på det sättet. T.ex. försöker jag att inte ”köna” mina elever eller tilltala dem som utifrån två könspronomen alltså han eller hon, utan jag brukar försöka prata om dem med deras namn och ska jag tilltala i en större grupp så säger jag gänget istället för tjejer så “Kom gänget!” istället för “Kom tjejer!” (Informant T)

Informanterna lyfter även samspelet mellan musik och samhället, hur musiken har använts för politisk agenda eller för att protestera.

6.3 Möjliggörande faktorer

Informanterna fick prata om de möjliggörande faktorerna eller möjligheten som finns i musikämnet angående värdegrundsarbete och demokrati. Informant Y pratar om den gemenskapen, den roll man har och hur alla är viktiga i musik.

Jag tänker att musik är något som är väldigt gemensamt. Det handlar om att göra saker tillsammans, det handlar också om att var och en kan ha en egen roll som är väsentlig och alla spelar roll. Alla behöver inte göra samma sak men allas roll är viktig och man får inte glömma bort det. (Informant Y)

Informant T pratar om den möjligheten att låta eleverna ha mer inflytande och att släppa lite på sin nivå ibland eller kompromissa. Informant T beskriver det såhär: ”Det finns kanske en möjlighet man inte tillämpar i att faktiskt låta eleverna ha ännu mer inflytande. Som musiklärare vet man nog att den här nivån är lämplig för den här gruppen.”

Informant Z pratar om gruppstorleken som något som påverkar möjligheten och att de lektioner när hen undervisar i musik så spelar det stor roll i hur pass stor gruppen är. Detta nämner även Informant Y och Informant X i samband med hur många lärare som undervisar klassen samtidigt. Dessa två har lite olika tillvägagångssätt i kollegial undervisning. Informant Y undervisar oftast i samma klassrum och kan på så sätt visa på demokratiska beslut mellan de två som undervisande lärare.

Nej, vi är två på 30elever. Vi kan välja då om vi vill gå iväg och ha varsin halva eller ha tillsammans. Vilket är väldigt smidigt när vi jobbar med olika grejer. Det är olika saker som kräver olika sorters resurser. Det tänker jag generellt också bidrar till att eleverna får något sorts värdegrund, demokrati för jag och min kollega är ganska demokratiska gentemot varandra. Och vi ibland måste vi komma fram till ett beslut i stunden, det tror jag kan vara ganska sunt för elever och se. (Informant Y)

Informant X undervisar i halvklass där de inte befinner sig i närheten av varandra. Informant X lyfter även att undervisningen i halvklass underlättar för att kunna ha diskussioner och gräva djupare än när man har en helklass.

På högstadiet är vi två. Jag undervisar femmorna också. Sedan har vi en lärare som undervisar på mellanstadiet och en som har lågstadiet. Då har man inte heltid utan del av tjänst. Så vi är fyra stycken på vår skola kan man säga [...] Årskurs åtta har vi nu sen tre år tillbaka, tror jag, som vi har halvklass. Så [musiklärarkollegan] har halva gruppen, vi har dem samtidigt men vi har varsin halva. Då har man 15 elever var. Vår prio är man ska kunna spela mycket det här året. Man ska kunna spela pop och rockhistorien, vi pratar och sjunger opera. Det blir mycket mera "hands on" för att det går. Det är i 50 minuter. I nian är det helklass igen och då är det ganska mycket processarbete, skapa, jobba, älta, eget arbete och reflektion. Det är 50 minuter. Jag skulle vilja ha sjuorna också i halvklass. Måste jag välja en så väljer jag hellre åttan för man kan komma djupare med åttan, då är dem färdiga. (Informant X)

Informant T hade ett annat perspektiv att erhålla kring hur eleverna kan uppfatta en sådan situation. Här väljer jag att ta med lite mer kring svaren för att ge en inblick in i intervjun.

H: Känner du att ni är två underlättar för att kunna uppehålla en demokratisk process i rummet?

T: Det underlättar för att vi kan hjälpa fler i rummet, ge feedback till fler och stötta fler. Det säger sig självt att dem får mer utrymme med två personer som tar hand om 10 personer än om det är en person som har hand om 10 personer. Däremot har jag inte mitt trygga rum då. Det finns strukturer och sociala aspekter i hur man betar sig i mina kollegor som inte stämmer överens med hur jag betar mig. Så det beror lite på. Det beror på vem av oss kollegor som är den dominanta i rummet, det blir ju också att det blir en som har kanske mer bestämmande rätt eller tar det stora initiativet för att det är den läraren som har jobbat längst. Så är det ju definitivt. Det beror lite på hur den hierarkiska ordningen ser ut mellan oss och hur bra vårt samspel är. Så både och skulle jag säga.

Sedan tror jag att det kanske underlättar mycket för eleverna för att man är två lärare som lär ut på olika sätt. Det tror jag är jättebra. Att eleverna får möta, får två olika pedagoger och möta. Att man klickar bättre med en utav dem eller att man förstår en av dem bättre om dem förklarar för en elev på ett sätt som är mycket mer begripligt. Jag tror att det

egentligen är det allra bästa att vara två lärare i alla fall på så pass små grupper som vi har. Det tror jag faktiskt är jättebra.

H: Hur stora är grupperna?

T: grupperna är, i dem grupperna där vi är två är dem 10–12 ungefär. Grupperna där jag är själv är ungefär också samma mängd.

H: Känner du att gruppstorleken gör ganska mycket för att du ska kunna upprätthålla en demokratisk process eller resonemang?

T: Ja, absolut! På ett sätt gör det ju det, för att man hinner ge feedback till alla om man tänker rent tidsmässigt. Det blir mer tid till varje elev. Däremot så kan det ju vara strukturer i gruppen eller gruppdynamiken kan bli väldigt mycket tydligare när man är få upplever jag. Hierarkiska ordningar eller grupperingar inom den här gruppen kan bli tydligare när man är få. Det blir väldigt tydligt om det är tre bästisar och två som är utanför om man är en grupp på fem. Det kan även bli väldigt tydligt om man är 10–12 stycken. Sedan tror jag att det är lättare att bara smälta in i mängden om man är många som elev.

Informant T lyfter innebörden av att kunna som elev ibland verka osynlig och få smälta in. Hur hierarkiska ordningar och grupperingar spelar enorm roll och kan bli väldigt mera märkbara i en mindre grupp.

7. Resultatdiskussion och slutsatser

I detta kapitel diskuteras resultatet mot det som tidigare forskning visat. Kapitlet är uppdelat efter följande områden: Skolan och lärarens roll och uppdrag, samsyn mellan kollegor och elever och möjliggörande faktorer. Kapitlet avslutas med tankar kring pedagogiska konsekvenser och förslag till fortsatt forskning.

7.1 Skolans uppdrag och lärarens roll

Om vi beskriver bilden av skolans värdegrund och demokratiuppdrag utifrån den litteratur som är med i detta arbete beskrivs det uppdraget som att det ska genomsyra hela verksamheten. Detta är grundat på Barnkonventionen (2020:63) och på FN:s ”Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter” (1971:41). Det ska finnas med i bemötandet av eleverna, i aktiviteter och ska lyftas fram i alla ämnen (Skolverket, 2013). Detta står med i Skollagen (SOU 2010:800) och i läroplanerna (Skolverket, 2010a & Skolverket 2011a) men det står inte med i kursplanen för till exempel musikämnet (Skolverket, 2011b & Skolverket, 2010b). Ändå är det något som musiklärare ska ha integrerat i ämnet.

Eleverna ska ha fått utvecklas i ämnets syfte och blir bedömda efter det som går att bocka av under betygen i respektive ämne. Det blir en frontalkrock i vad som ska hinna bedömas och det fostransuppdrag som skolan har. Att skolan som Informant Y säger, ska ”fostra demokratiska medborgare”. Detta ser majoriteten av informanterna i denna studie som essensen av jobbet som lärare. Samtidigt så upplever de att de ibland måste gå utanför sitt ämne och jobba mot sin bild av vad som ”är en omväg” som informant Z lyfter fram. Omvägen beskrivs som när man måste prata om samhället runt omkring, relationerna och de rådande perspektiv runt musiken.

Detta är en av sakerna som Sidsel Karlsen (2014) beskriver som varför man behöver lyfta fram och jobba för en ”demokratisk kontext” i sin undervisning. Väkevä & Westerlund (2007) beskriver hur en demokratisk skolmiljö och en pedagog behöver samspela. Deras forskning visar att det krävs en arbetsplats där man jobbar ämnesöverskridande och inkluderande för att uppnå demokrati och dess värderingar. I den miljön blir det inte en ”omväg” utan en del av utbildningen och helhetsbilden.

Informant X pratar vi ett tillfälle i intervjun om det ”omöjliga uppdraget”, att leda sina elever mot ”samma port”. Läraren bedömer sina elever efter samma mall och leder alla mot samma mål. Enligt hen är det odemokratiskt att ha en så snäv bild av kunskap att det går att sätta ett betyg på. Det handlar inte om kunskap och att eleven ska ta till sig det lika mycket som att den ska fortsätta med jämnåriga ut genom samma port och vidare mot gymnasiet. Skolans undervisning är ständigt riktad mot individanpassning gentemot var gruppen är, inte individanpassning gentemot var individen är.

I ett ämne som musik är den sociokulturella aspekten ständigt närvarande och man pendlar mellan praktisk och teoretisk kunskap. Där måste individen känna att den har sin roll att spela och utveckla, men även få utveckla för sig själv (Väkevä & Westerlund, 2007 samt Informant Y). Informant Y säger vid ett tillfälle ”Vi kan ju inte rösta om allt”, vilket är det första man tänker när man hör ordet ”demokrati” men det går också hand i hand med att på grundskolan så ska barnen utveckla och utforska kunskaper, medan på gymnasiet ska eleverna fördjupa sig i kunskap.

7.2 Samsyn mellan kollegor och elever

Bilden av skolan som en demokratisk plats är något som finns i texter från Skolverket (2011a, 2013) och i Skollagen (SOU 2010:800). Det är en bild som speglas i att lärare och skolan har helhetsperspektivet framför sig. Men eleverna som lever i bilden upplever inte det så? Varför då? Det är inte så konstigt. Det finns två stenar vi behöver lyfta på, den ena är möjligheten att se helhetsperspektivet, att få tillgång till ”metaperspektivet” som Informant Z och Informant X tar upp. Den andra stenen är frivilligheten och möjligheten att få forma sin egen skolgång och utbildning. Det syns tydligt i resultatkapitlet att högstadieläverna är betydligt mer kritiska till att skolan är demokratisk och inkluderande än vad gymnasieeleverna är (se diagram 5 och diagram 6). Det i sin tur är inte konstigt. Gymnasieeleverna är klara med sin utbildning från grundskolan. De har själva valt en utbildning vid det här laget och kan se ett tydligt samband mellan sina ämnen på den utbildning de går eftersom ämnet de valt har en gemensam beskrivning för alla kursplanerna.

Gymnasieeleverna har med sig begrepp som de lärt sig i grundskolan, en del av dem gör sig redo att komma ut i samhället. De har större tillgång till metaperspektivet. Medan en grundskoleelev ofta hamnar i frågan ”varför ska jag lära mig det här?” och får svaret ”för att du ska det.” Sambanden mellan ämnena är inte tydligt beskrivet för

eleverna och begreppen som de lär sig i ett ämne kommunicerar inte in i ett annat på samma sätt. Gymnasieelevernas vardag är full med situationer där de får utforma sin utbildning, så som: välja programriktning och kurser, välja huvud- eller biinstrument, välja låt i ensemblen eller på individuella lektioner. Dessutom är den faktiska skolgången frivillig.

Högstadiееleverna har skolplikt, de får sällan välja själva utan de ska testa, utforma och utvecklas på så mycket som möjligt inför valet till gymnasiet och framtiden. Ett högstadium eller en grundskola i Malmö ska inte komma att skilja sig särskilt mycket från en grundskola i Piteå, eftersom grundskolan ska vara jämlik för alla. Medan ett gymnasium i Trelleborg och ett gymnasium i Gällivare kan skilja sig mycket från varandra.

Ska det eftersträvas att eleverna i grundskolan upplever sin skolgång demokratisk och full av demokratiska värderingar? Självklart säger informanterna. Betyder det att det behövs göra omvälvande förändringar i undervisningen? Både ja och nej. Till viss mån måste det räknas in mer demokratiska processer och verbalisera de demokratiska värderingarna mer. Som blivande lärare har jag ett uppfostringsuppdrag där det ingår att diskutera värderingar. Går det före musikämnet? Är min roll att uppfostra eller att lära? Svaret är tydligt – både och.

Finns det något som musikämnet i gymnasieskolan gör som musikämnet i grundskolan skulle kunna ta lärdom av när det kommer till demokratiskt värdegrundsarbete? Resultatet visar att gymnasieeleverna i större grad än grundskoleeleverna upplever skolan och musikundervisningen som inkluderande, demokratisk och jämställd. Vad är det som skiljer utbildningarna åt? Bland annat är det obligatoriskt och en skolplikt är involverad men jag tror även att det beror på hur läraren betraktar sitt uppdrag. Kanske går gymnasieläraren lite mer från undervisande till medlande, utmanande och arbetar mer medvetet med att lyfta fram eller flytta runt olika personer på ansvarsfunktioner i gruppen. Hur mycket förändras du som lärare när du vet att eleverna har valt att inrikta sig mot ditt ämne? Får du som gymnasielärare möjlighet att försöka lätta på ”reproduktionen av normer och roller” (Wright, 2016) eller är de redan ”satta” och du kan bara fortsätta vidare i de banorna?

Jag frågade några av informanterna vad de trodde angående samsynen mellan lärarna. Här var majoritet av informanterna väldigt eniga om att det krävs en hel del för att orka undervisa i och med demokratiska värderingar. De pratade om att den ”lätta vägen ut” är att inte göra det. De lyfte upp att samsynen i vad demokratiska värderingar och

demokrati betyder var den samma men undervisningsmetoden och hur mycket som speglades i undervisningen varierade enormt baserat på hur lätt eller svårt det är. Informanterna pratade om ledarskapet som kommer med en undervisning med demokrati och demokratiska värderingar. Det ledarskapet kan kännas som att det ligger utanför ämneslärarrollen.

7.3 Möjliggörande faktorer

Som musiklärare i grundskola och på högstadiet är normen att undervisa i helklass, omkring 30 elever. Läraren träffar eleverna 40–60 minuter i veckan i musikämnet. De två informanterna som undervisar på högstadiet berättar att de undervisar en del i halvklass eller är två lärare på helklass. Informant X och Informant Y uttrycker båda hur detta främjar den demokratiska processen i rummet och stärker möjligheten att leva upp till de demokratiska värderingarna. Det möjliggör för läraren att se, höra och hinna kommunicera med eleverna. Detta underlättar även för elevernas möjligheter till att spela instrument. Ljudnivån blir bättre och lättare att kontrollera (Johansson, 2009). Informant Y som undervisar tillsammans med en annan lärare berättar även att på grund av att de är två lärare så får eleverna vara med om demokratiskt ledarskap, när de måste samspela och ge plats till varandras idéer.

Som gymnasielärare undervisande i musik är normen att gruppen ofta är uppdelad efter förkunskaper, instrument och/eller ibland intresse. Gruppstorleken är ofta inte mer än 15 personer om läraren inte undervisar i andra ämnen som till exempel svenska, historia och matte. Läraren träffar eleverna ofta i olika konstellationer i veckan så som kör, ensemble, individuell instrumentundervisning eller i gehörs- och musikteorigrupp. Undervisning sker ofta i lärarpar eller lärargrupp. I kursplanen står arbetsmiljö inskrivet (lgy11, Skolverket, 2011) där ljudnivå och hållbarhet i grupp och individuellt poängteras.

Gruppstorlek och lärartäthet är relevant i frågan om vad som möjliggör för demokrati och demokratiska värderingar. Det förklarar delvis varför högstadieeleverna svarar som de gör i enkäten. Det är svårt som lärare att säkerställa att varje elev blir sedd, blir hörd och får möjlighet att testa på och utvecklas när man har 30 personer som alla ska ha samma förutsättningar under 40-60 minuter per vecka. Förutsättningen att kunna få smälta in i mängden är något som Informant T lyfter upp som jag tyckte var väldigt intressant. En grupps hierarki eller dynamik är väldigt avgörande för vilka som är i gruppen. Elevernas relationer till varann, till människorna runt omkring och till dig som

lärare påverkar undervisningen. I en mindre grupp kommer eleven att synas och höras även om hen är nästan helt tyst. Informant Y lyfter upp ett perspektiv på musikundervisningen som en funktion av att ge någon en plats eller skor att fylla. På så sätt kan människor förenas på ett demokratiskt sätt i en grupp och det är något som vi kan utnyttja när vi undervisar.

7.4. Slutsats och framtidstankar

Studiens resultat implicerar att det demokratiska värdegrundsarbetet och dess begrepp åsidosätts i musikundervisningen av följande orsaker; det finns inte tydligt med i kursplanen eller ämnesbeskrivningen, möjligheten till samarbete ämnen emellan är klurigt att få till, vi utbildas till ämneslärare och man är ofta ensam undervisande i sitt ämne. Detta gör att det demokratiska värdegrundsarbetet blir ett arbete som ofta sker i lärarens ”metaperspektiv” men blir osynligt för eleverna. Särskilt eleverna i grundskolan och på högstadiet. Det läraren arbetar med i demokratisk anda och med en demokratisk värdegrund ser därför inte eleverna som det.

En möjlig väg till förändring skulle kunna vara att skriva in i kursplan och ämnesbeskrivning samarbeten med ämnen så som samhällskunskap och historia. Det hade också underlättat lärarens värdegrundsarbete att skriva in i kursplan och ämnesbeskrivning att demokratiska värderingar och demokrati ska ingå. Till exempel skulle delar av UVK-kurserna i lärarutbildningen för musik kunna läsas ihop med andra ämneslärare för att bredda perspektivet av vad en lärares roll är.

Samsynen sinsemellan och hos lärare och elever är kluven på grund av bristen av helhetsperspektivet. Lärarna och gymnasieeleverna kommer att vara ense eftersom de sitter på det och ser det, medan högstadielevna som lever i det kommer inte det. Samtidigt ser vi i Utrikesdepartementets ”Democracy talk” (2020) att gymnasieeleverna gärna vill ha mer integrering av demokratiska värderingar i alla ämnen. De anser att det är så viktigt att de gärna även ser det som ett eget ämne.

För att öka samsynen och möjligheterna för att förstå vad demokratisk värdegrund är blir det viktigt att synliggöra och tydligt medvetengöra demokratisk värdegrund i alla ämnen, aktiviteter och i verksamheten. Läraren kan inte nöja sig med att ”anta” att andra lärare jobbar med det eller tar upp det. Det behöver vara integrerat i kursplanerna, ämnesbeskrivningarna och ingå i muskläroinbildningar.

Möjligheterna i att faktiskt applicera demokratiska metoder, diskussioner och värdegrundsarbetet påverkas av gruppstorleken och lärartätheten. Allra mest i ämnen som är praktiska, så som slöjd, idrott, hemkunskap och musik. Med grund i Arbetsmiljöverket (Johansson, 2009), IFAU (Andersson, 2007), Skolverkets ämnesanalys (2013) och efter intervjuer med informanter är min förhoppning att undervisning i musikämnet i framtiden alltid sker i halvklass, eller i lärarpar.

8. Vidare forskning

I detta kapitel lyfts förslag på vidare forskning inom ämnet demokrati, inkludering och demokratiska värderingar.

8.1. Ämneslärarproblematik

Att vara ämneslärare med inriktning mot endast ett ämne gör att en har en del nackdelar som en lärare som undervisar i fler ämnen ofta inte har. Till exempel träffar eleverna läraren endast en gång i veckan och i bara ett sammanhang. Dessutom träffar läraren eleverna i ett praktiskt, för många lite läskigt och utmanande ämne. Detta gör att helhetsbilden av elevens förmågor och kunskaper blir relativt snäv. Ett förslag på vidare forskning skulle kunna vara en aktionsforskningsstudie tillsammans med verksamma musiklärare, där olika undervisningsformer arbetas fram och testas, i samarbete med andra ämneslärare.

Referenslista

Andersson, C. (2007) *Lärartäthet, lärarkvalitet och arbetsmarknaden för lärare* (Rapport, 2007:5) Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU)

Arbetsmiljöverket. (2017). *Arbetsmiljön i skolan*. Stockholm: Edita Bobergs 2017

Brinkkjaer, Ulf. & Høyen, Marianne. (2020). *Vetenskapsteori för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder* (upplaga 2 ed.). Liber ab.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (upplaga 3 ed.). Liber Malmö.

Howard, A, G.(Författare), Lemmons, K. (manusförfattare) Howard, A, G.(manusförfattare) Lemmons, K. (Regissör). (2019). *Harriet* [Film] Kina/USA: Martin Chase Productions/New Balloon/Perfect World Pictures/Stay Gold Features

Johansson, B. (2009) *Musik och höga ljudnivåer – praktiska riktlinjer för musik-och underhållningsbranschen* (Rapport 2009:1) Arbetsmiljöverket

Karlsen, S. (2014). Exploring democracy: Nordic music teachers' approaches to the development of immigrant students' musical agency. *International Journal of Music Education*, Vol. 32(4), 422–436. 10.1177/0255761413515806

Skolverket. (2010a). *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet*. Skolverket. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fcurriculum.htm%3Ftos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cd>

Skolverket. (2010b) *Kursplan för musik, gymnasieskolan*. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen->

i-

gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DMUS%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3

Skolverket. (2011a). *Läroplan för gymnasieskolan*. Skolverket. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gyll-for-gymnasieskolan>

Skolverket. (2011b). *Kursplanen i musik, grundskolan 2011*. Hämtad från <https://www.skolverket.se/getFile?file=2638>

Skolverket. (2012). *Medborgarkunskaper i sikte — nordisk jämförelse och fördjupad analys av svenska elevers svårigheter i ICCS 2009*. Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovrigt-material/2012/medborgarkunskaper-i-sikte.-nordisk-jamforelse-och-fordjupad-analys-av-svenska-elevers-svarigheter-i-iccs-2009>.

Skolverket. (2013). *Förskolans och skolans värdegrund — förhållningssätt, verktyg och metoder*. Skolverket.

Skolöverstyrelsen. (1980). *Mål och riktlinjer för grundskolan*. Hämtad från: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/30910/1/gupea_2077_30910_1.pdf

Skolverket. (2015). *Musik i grundskolan – en nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9* (Rapport, 424). Skolverket: Stockholm.

SOU 2020:63. *Barnkonventionen och svensk rätt – betänkande av Barnkonventionsutredningen*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

SÖ 1971:41. (uppdaterad 2015). *Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter*. Utrikesdepartementet.

Utrikesdepartementet. (15 mars 2020). *Demokratisatsningen: UD och International Youth Think Tank arrangerade Democracy Talk med gymnasieungdomar i Göteborg*.

Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/artiklar/2020/12/demokratisatsningen-ud-och-international-youth-think-tank-arrangerade-democracy-talk-med-gymnasieungdomar-i-goteborg/>

Utbildningsdepartementet. (2016, 06 23). *Skollag (2010:800)*. Riksdagen.se. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Väkevä, L., & Westerlund, H. (2007). The 'Method' of Democracy in Music Education. *Action, Criticism, and Theory for Music Education*, 96-108.

Vetenskapsrådet. (2002) *Forskningsetiska principer – inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html> hämtad 2021-04-03.

Wright, R. (2016). Music Education and Social Reproduction: Breaking Cycles of Injustice (G. Spruse, P. Woodford, P. Schmidt, & C. Benedict, Eds.). *The Oxford Handbook of Social Justice in Music Education*. Oxfords handbook online. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199356157.013.47

Bilaga 1

Demokratisk värdegrund - spelar roll?

Denna enkät tar ca 3-7min att fylla i.

Mitt namn är Hanna och jag är lärarstudent vid Musikhögskolan i Malmö. Denna enkäten kommer att bli ett underlag för mitt examensarbete om samsyn, arbetssätt och möjlighet kring, med och till demokratisk värdegrund i skolan och särskilt inom musikundervisning. Jag har valt att rikta denna enkät mot elever och lärare som går och undervisar i årskurs 7 - 9 och/eller årskurs 1- 3 på gymnasiet.

Innan du börjar så vill jag säga att det finns inga rätt eller fel svar på denna enkät men det är viktigt att du svarar som du anser sant!

Till sist men definitivt inte minst vill jag TACKA dig för att du tar dig tiden att fylla i denna enkät!

Lycka till!

***Obligatorisk**

1. Är du...*

Markera endast en oval.

- Elev 7-9 *Fortsätt till fråga 3*
- Lärare 7-9 *Fortsätt till fråga 8*
- Elev på gymnasiet *Fortsätt till fråga 3*
- Lärare gymnasiet *Fortsätt till fråga 8*

2. Vad är demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter enligt dig (tryck i de ord som du anser passar in)

Markera alla som gäller.

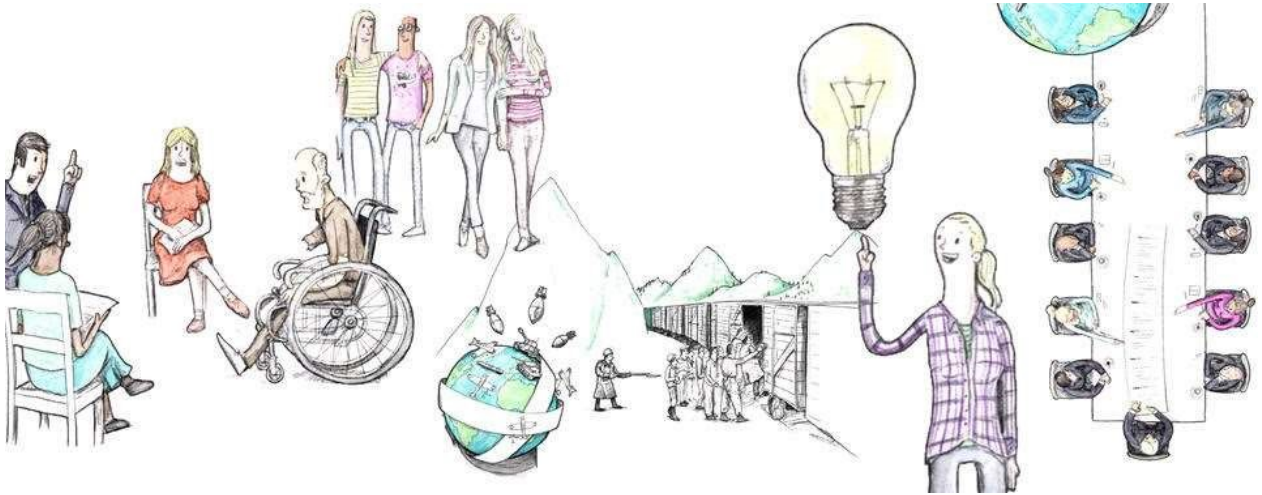
- Att få älska den du vill
- Att få kritisera makthavare
- Att bära valfri klädsel
- Att vara med i föreningar
- Att leta fakta på internet
- Att det inte finns kroppsliga bestraffningar som t.ex. dödstraff
- Att alla människor är lika mycket värda
- Att mänskliga rättigheter gäller lika för alla
- Att alla människor har rätt att leva och att vara medborgare i ett land.
- Att länderna ska skydda människor så att de kan känna sig säkra.
- Att ländernas lagar och domstolar ska behandla alla människor lika.
- Att människor ska kunna resa i sina länder och till andra länder.
- Att länderna ska ta emot flyktingar som saknar skydd i sina egna länder.
- Att människor ska själva få bestämma över sina liv. De ska få gifta sig, tycka vad de vill och tro på vilken gud de vill eller inte tro på någon gud alls.
- Att länderna ska kämpa mot fattigdom och se till att människor har arbete och bostad, får äta sig mätta och lär sig att läsa och skriva.
- Att få kalla andra människor vad jag vill
- Att få använda ord som för andra kan uppfattas som kränkade
- Att få slå andra människor
- Att kunna uttrycka min åsikt utan att behöva tänka på hur någon annan reagerar
- Att jag inte behöver ta ansvar för mitt egna handlande
- Att andras egendom är min egendom

Fortsätt till fråga 8

Nedan följer frågor som du som elev ska besvara.

För dig som är Elev

Den bilden är tagen från Levande Historia

3. Skolan är en demokratisk plats

Markera endast en oval.

1 2 3 4 5

Håller inte med alls Håller fullständigt med

4. Kommentar

5. Musikundervisningen är inkluderande och demokratisk

Markera endast en oval.

	1	2	3	4	5	
Håller inte med alls	☐	☐	☐	☐	☐	Håller fullständigt med

6. Kommentar

a z n

7. Jag upplever att musikämnet innehåller...

Markera alla som gäller.

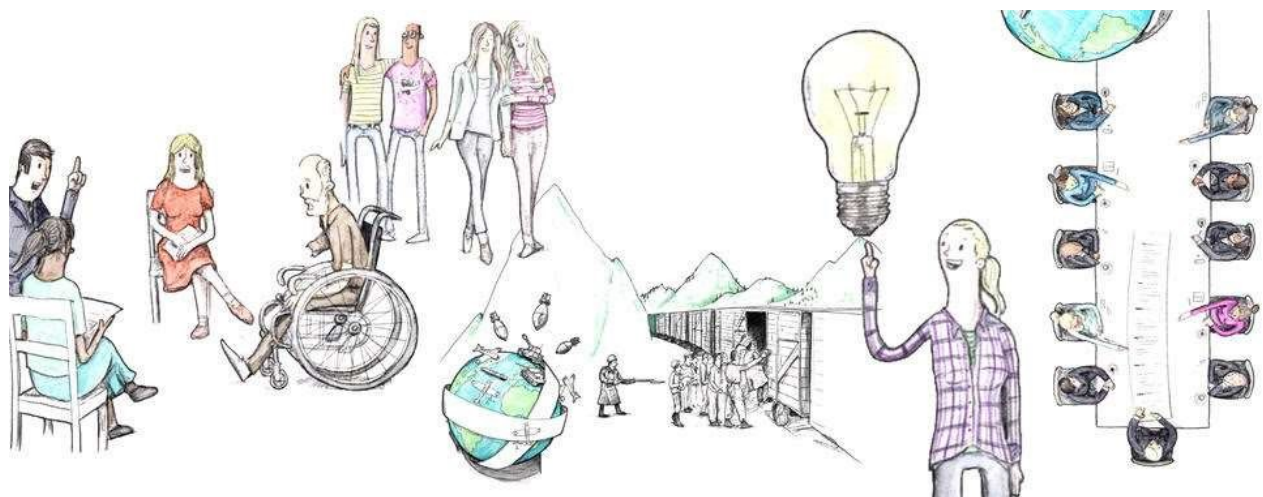
- Mångfald
- Jämställdhet
- Åsiktsfrihet
- Diskussions
- Mänskliga rättigheter
- Värderingsövningar
- Politik

Fortsätt till avsnitt 5 (TUSEN TACK! Glöm inte att trycka "Skicka")

Nedan följer frågor som du som lärare ska besvara.

För dig som är Lärare

Denna bilden är tagen från Levande Historia

a z n

8. Skolan är en demokratisk plats

Markera endast en oval.

	1	2	3	4	5	
Håller inte med alls	☐	☐	☐	☐	☐	Håller fullständigt med

9. Kommentar

10. Musikundervisningen är inkluderande och demokratisk

Markera endast en oval.

	1	2	3	4	5	
Håller inte med alls	☐	☐	☐	☐	☐	Håller fullständigt med

a z n

11. Kommentar

12. Hur arbetar du med demokratisk värdegrund i din undervisning?

a z n

13. Hur arbetar din skola med demokratisk värdegrunds arbete?

Markera alla som gäller.

Studiedagar

friluftsdagar

Temaveckor

Lärardagar

Fortbildning

Övrigt: _____

Nästa steg i denna studie är Intervju

Nedan fyller du i om du kan tänka dig att vara en del av denna studie som informant i en intervju. Intervjuerna kommer att inträffa v.7-9 via ZOOM så geografisk plats är ej relevant.

14. Jag vill vara med som informant i denna studie *

Markera endast en oval.

Ja

Nej *Fortsätt till avsnitt 5 (TUSEN TACK! Glöm inte att trycka "Skicka")*

JA, jag vill
vara
informant!

Ja, vad glad jag blir!

Intervjuerna kommer att ske v.7-9 Måndag till Fredag via Zoom.
Jag kommer att ta kontakt med dig i v.5 (1-7feb) om du kommit med i studien och eventuellt utskick av samtyckesblankett och mer bestämd tid.

Var god fyll i din information nedan.

15. Ditt namn och pronomen (du kommer att vara anonym i det mån det går) *

a z n

16. Din mailadress *

17. Önskar dag och tid *

TUSEN
TACK!
Glöm inte
att trycka
"Skicka"

Jag vill återigen säga TACK för att du tog dig tiden att besvara denna lilla enkät till min studie om demokratisk värdegrund i musikundervisningen. Hoppas att du upplevde den som utmanande och förhoppningsvis givande!

Glöm nu inte att trycka "Skicka" och ha en fortsatt fin dag!

Med vänliga hälsningar

Hanna Sundén
Lärarstudent vid Musikhögskolan i Malmö
Lunds Universitet

a z n

Det här innehållet har varken skapats eller godkänts av Google.

Google Formulär

Bilaga 2

MUSIK-
HÖGSKOLAN
I MALMÖ

Kontaktuppgifter:

Hanna
Sundén
student
tel:

07034270
52

mail: ha7405su-s@student.lu.se

Samtyckesblankett

TACK för att du vill delta i min studie om demokratiskt värdegrundsarbete i musikundervisning åk 7-9 i grundskolan och åk 1-3 på gymnasiet. Du har anmält dig intresserad av att vara informant i studien genom en enkät, där du fick lämna mailadress och önskad dag samt tid.

Studien har för avsikt att undersöka samsyn, arbetssätt och möjlighet kring, med och till demokratisk värdegrund i skolan särskilt inom musikundervisning. Studien består av två delar; en enkät där lärare och elever åk 7-9 samt åk 1-3 på gymnasiet har besvarat och intervjuer med lärare som undervisar i dessa åldrar och årskurser.

Intervjun genomförs via en zoom-länk som dokumenteras med ljudupptagning. Ingen utanför vår intervju kommer att lyssna på den inspelade intervjun utan den kommer att transkriberas av mig under de kommande veckorna. Svaren på intervjun kommer att sammanställas och användas som underlag för analys i studien. Det kan komma att förekomma citat från intervjun i rapporten men där kommer endast Informant X/Z/Y att agera som referens. Efter studiens avslut kommer den insamlade datan att raderas. Du är alltså anonym när materialet presenteras.

Medgivande:

- Jag har tagit del av information kring studien och är därmed medveten om hur intervjun kommer att dokumenteras.
- Jag deltar frivilligt i studien och har blivit informerad om syftet med deltagandet.

a z n

- Jag har fått tillfälle att få mina frågor angående dokumentationen av intervjun besvarade innan den påbörjas och jag vet vem jag ska vända mig till med frågor.
- Jag är medveten om att jag när som helst under eller efter intervjun kan avbryta mitt deltagande i studien utan att jag behöver förklara varför.
- Jag ger mitt medgivande till Hanna Sundén att dokumentera, bearbeta och arkivera den information som samlas in under samtalet samt att publicera resultat från studien.

Ort / Datum

Namnförteckning

Namnförtydligande

a z n

Bilaga 3

Intervjumall/frågor

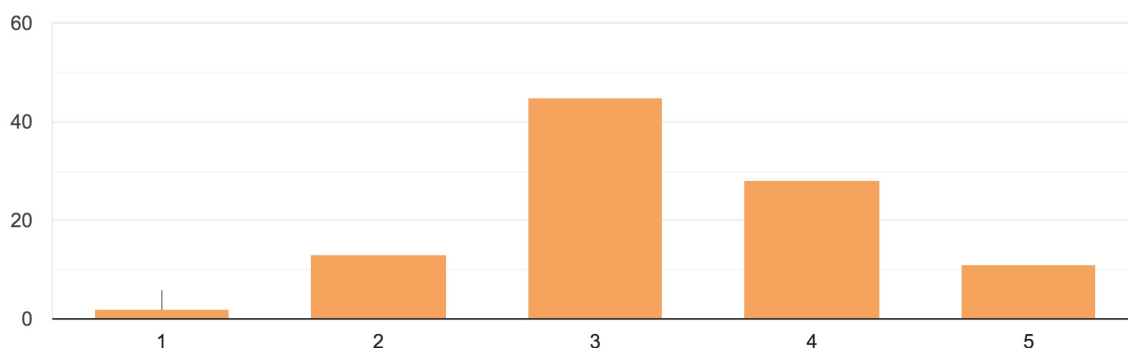
(På enkäten har 111 personer svarat, varav ca 99 är elever och ca 12 är lärare.)

Vad är din reaktion när du ser dessa diagram?

Elevsvar:

Skolan är en demokratisk plats

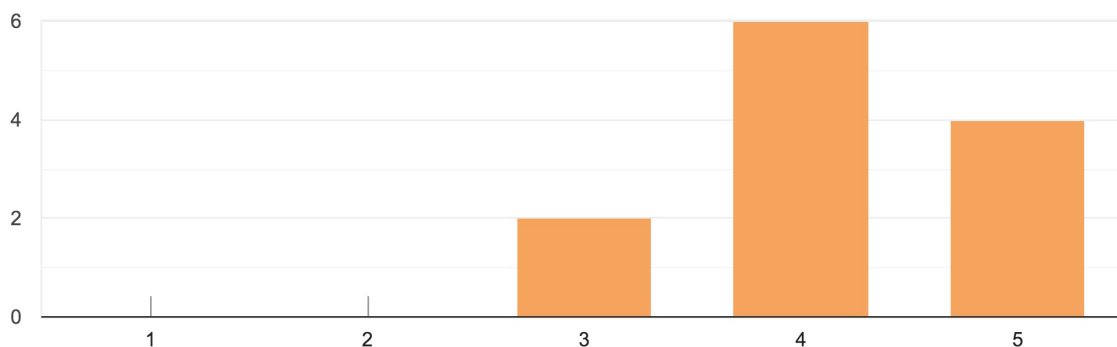
99 svar

Lärarsvar:

Skolan är en demokratisk plats

12 svar

Vad utgör en demokratisk plats enligt dig?

a z n

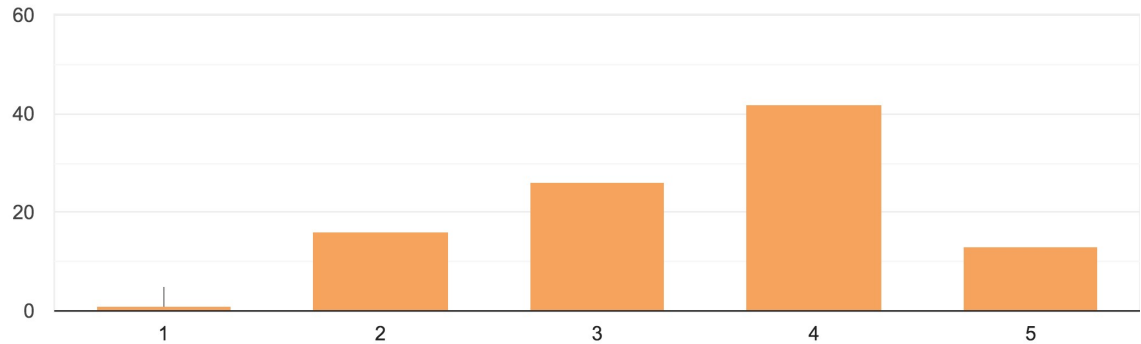
Hur förmedlar du eller verkställer du grundläggande demokratiska värderingar i ditt klassrum?

Vad är din reaktion när du ser dessa diagram?

Elevsvar:

Musikundervisningen är inkluderande och demokratisk

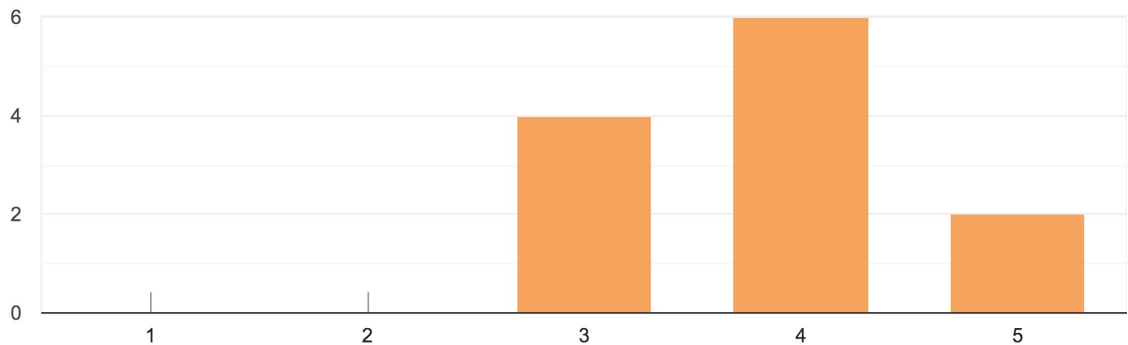
98 svar

Lärarsvar:

Musikundervisningen är inkluderande och demokratisk

12 svar

Citat från enkäten från elever och jag skulle vilja höra din spontana reaktion på dessa: “Musikundervisningen är inkluderande och demokratisk”

- “Musik har ingenting med demokrati att göra”

a : n

- “måste följa kursplanen men alla får uttrycka sig mer än i andra ämnen”
- “Kanske finns en vilja och strävan att göra det men det görs inte alltid. Känner mig inte helt säker på att alla i ensemblen får t ex samma talutrymme oberoende av instrument”

Hur jobbar du med inkludering och demokrati i din undervisning i dagsläget?

Hur hade du jobbat om du fick drömma?

Finns det möjligheter att jobba med demokratiska värderingar i musikämnet?

- Om inte vad hade du behövt för att kunna lyckas med det?

Ska det jobbas med demokratisk värdegrund på musikundervisningen?

Frågor som kom efterhand:

Hur ser ditt schema ut?

Hur ofta har du eleverna och hur långa är lektionerna?

Hur stora är dina grupper som du undervisar?

Hur många musiklärare jobbar på skolan?

Undervisar du i par med en annan kollega?